

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**ПЕРЕМІЩЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ
(НА ПРИКЛАДІ ЗДОБУВАЧІВ ХДУ)**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: здобувач 4 курсу
07-451 групи
спеціальності 054 Соціологія
освітньої програми «Соціологія»
Іван МАШКАРИНЕЦЬ

Керівник: д.соц. н., професорка Ірина
ШАПОШНИКОВА
Рецензент: Яценко В. Ф. керівниця
навчального відділу ХДУ,
кандидатка економічних наук

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОБГРУНТУВАННЯ ПОНЯТЬ «СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ» ТА «СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС» У НАУКОВИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	7
1.1. Вчення про соціальну мобільність від Пителима Сорокіна до сучасних дослідників.....	7
1.2. Типологія соціальної мобільності.....	17
1.3. Соціальний статус та чинники його змін.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПЕРЕМІЩЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ХДУ НА ДИНАМІКУ ЗМІН СОЦІАЛЬНИХ СТАТУСІВ	33
2.1. Напрямки територіальних переміщень здобувачів за результатами обробки матеріалів, поданих деканатами.....	33
2.2. Показники змін статусів переміщених здобувачів за результатами аналізу, наданих документів для забезпечення соціальної підтримки.....	53
2.3. Показники змін соціальних статусів за результатами аналізу розпорядчих документів ХДУ.....	54
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	58
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти ХДУ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Починаючи з 20 лютого 2014 року та з 20 квітня 2014 року, тобто з офіційних дат тимчасової окупації АР Крим та Донецької і Луганської областей, в Україні стало дуже поширеним і актуальним таке поняття, як “внутрішньо переміщена особа”. Десятки тисяч громадян вимушені були покинути місця постійного проживання та переселитися на підконтрольні території України або за кордон. 20 жовтня 2014 року було прийнято Закон № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», згідно зі ст. 1 якого ВПО вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру[20]. Впродовж восьми років кількість внутрішньо переміщених осіб значно збільшилась. На початок повномасштабного вторгнення за даними Єдиної інформаційної бази даних про ВПО, в Україні було зареєстровано 1 473 650 переселенців з тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей [21]. Оскільки, далеко не всі ті, хто змінив своє місце проживання зареєструвалися, реальна кількість переселенців становила значно більшу кількість.

Протягом восьми років ВПО постійно стикалися з безліччю проблем, серед яких можна визначити проблеми з житлом, працевлаштуванням, неможливість відкрити рахунки в банківських установах або отримати кредит, негативне ставлення до таких осіб з боку роботодавців та мешканців неокупованих територій та інше. Штамп в паспорті про постійне місце реєстрації на тимчасово окупованій території, навіть за наявності довідки ВПО, виглядав як вирок.

У зв'язку з вторгненням окупантів на територію України 24 лютого 2022 року, більше, ніж 11 млн українців були вимушені переселитися в безпечніші області країни чи виїхати за кордон, у тому числі і студенти Херсонського державного університету. Питання забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах, що приймали цю категорію громадян, є найбільш актуальним.

Соціальна мобільність наразі є однією з найбільш поширених тем у сучасній Україні і у світі загалом. Адже, починаючи з окупації Донецької, Луганської Областей та Криму у 2014 році і продовжуючи повномасштабним вторгненням, мільйони людей були змушені виїхати на підконтрольні території за для своєї безпеки.

Кожна людина переміщується в соціальному просторі, суспільстві, в якому вона живе. Іноді людина сприймає ці переміщення відчутно та ідентифіковано, наприклад як переїзд з Києва у Львів або перехід із однієї церкви у іншу. Все це змінює позицію Індивіда та свідчить про його переміщення у соціальному просторі. Але існують такі переміщення, які складно адекватно сприйняти не лише оточуючим, а й самій людині. Наприклад, дуже важко визначити зміни становища індивіда у зв'язку з військовими діями у його країні, або змінами в прибутках. У кінцевому підсумку такі зміни в позиції людини відбиваються на її поведінці, системі відносин в групі, інтересах, потребах та орієнтаціях. У зв'язку з цим важко визначити, як здійснюється переміщення індивідів в соціальному просторі, які в соціології прийнято називати процесами мобільності.

Дану тему щільно досліджували такі соціологи, як: П. Сорокін, С. Ліпсет, Д. Фрезерман, Р. Хаузер та інші.

Актуальність даної теми полягає у тому, що в сучасній Україні у період повномасштабної війни, соціальна мобільність набула найбільшого розмаху.

Мільйони людей з усієї країни були змушені покинути свої домівки, хтось виїхав у інше місто або область, а хтось взагалі покинув країну. На прикладі Херсонського державного університету ми дослідимо питання мобільності студентської молоді з тимчасово окупованих територій та зміну їх соціальних статусів.

Мета випускної роботи: з'ясувати напрямки переміщення студентської молоді з ТОТ, простежити зміни їх соціальних статусів та класифікувати форми соціальної мобільності.

Виходячи з мети дослідження, були поставлені наступні **завдання:**

1. Проаналізувати наукову соціологічну літературу щодо поняття соціальна мобільність.
2. Розкрити значення поняття «соціальний статус».
3. Визначити форми соціальної мобільності.
4. Виявити вплив переміщень на зміни статусів здобувачів вищої освіти ХДУ.
5. Простежити напрямки переміщень студентів ХДУ.
6. Використовуючи данні факультетів та навчального відділу ХДУ, простежити зміни їх соціальних статусів.
7. Здійснити класифікацію форм соціальної мобільності студентської молоді ХДУ.

Об'єктом випускної роботи є соціальна мобільність.

Предмет: вплив переміщення студентської молоді тимчасово окупованих територій на зміну соціальних статусів.

Методи дослідження: вивчення наукової літератури з проблеми організації дозвілля підлітків; аналіз результатів сучасних педагогічних, психологічних, соціологічних досліджень та статистичної інформації щодо обраної теми дослідження.

Елементами **наукової новизни** отриманих результатів є спроба здійснити аналіз змін соціальних статусів здобувачів вищої освіти ХДУ з ТОТ у зв'язку з територіальними переміщеннями.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування для аналітики та планування розвитку Херсонщини у післявоєнний період; розробки коротко та довготривалих програм повернення молоді до регіону; у практичній підготовці фахівців із соціології; викладання ОП, пов'язаних з використанням різного виду інформації для соціологічних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол № 6 від 06.02.2023 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дослідження складає 61 сторінку, основний текст роботи розміщений на 57 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОНЯТЬ «СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ» ТА «СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС» У НАУКОВИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

1.1. Вчення про соціальну мобільність: від Пителима Сорокіна до сучасних дослідників

Соціальна мобільність — це ситуація, за якої у людини або групи людей змінюється соціальний статус. При цьому людина може змінити свій соціальний шар або залишитися в тому ж шарі і змінити лише статус. Кожна особа може переміщуватися в соціальному просторі, або територіально у країні, в якій вона живе, чи за її межами. Іноді людина сприймає ці переміщення відчутно та ідентифіковано, наприклад, як переїзд з Харкова у Одесу або перехід із однієї конфесії до іншої. Все це змінює позицію індивіда та свідчить про його переміщення у соціальному просторі. Але існують такі переміщення, які складно адекватно сприйняти не лише оточенню, а й самій людині. Наприклад, дуже важко визначити зміни становища індивіда у зв'язку з падінням (або зростанням) престижу, втратою стабільної роботи або підвищенням службовими сходами, або змінами в прибутках. У кінцевому підсумку такі зміни в позиції людини відбиваються на її поведінці, системі відносин в групі, інтересах, потребах та орієнтаціях. У зв'язку з цим, важко визначити, як здійснюється переміщення індивідів в соціальному просторі, які в соціології прийнято називати процесами мобільності.

Дослідження мобільності проводяться в різних країнах світу і досить успішно, але за основу, як проводити дослідження, які використовувати поняття, яку залучати статистику до обробки емпіричної інформації беруться методи, котрі впроваджувалися американськими соціологами [1, с. 9]. Найбільшу увагу значна кількість соціологів приділяють вивченню мобільності між поколіннями. Всебічний статистичний аналіз 22 змінних,

які, ймовірно, вимірюють різні аспекти соціального руху, показує, що навіть, якщо об'єктом спостереження є лише подружня пара, можна виділити принаймні вісім, а можливо, і дев'ять, ортогональних вимірів. Дані багатьох досліджень показують, що помилково вважати взаємозамінність між об'єктивними та суб'єктивними вимірами мобільності; змінних чоловіка і дружини; а також мобільності між поколіннями та у межах поколінь. Великий вплив на зміну соціальної мобільності між поколіннями має рівень здобутої ними освіти, порівняно з тим, яким він був у первинному соціальному середовищі. Також важливе значення із запропонованих характеристик має раса, з метою пояснення професійного просування. Хоча і було проведено багато монографічних досліджень, поповнення еліт все ж найбільш популярний метод великомасштабних опитувань, а порівняння найчастіше ведеться за родом занять. Деякі соціологи вивчають соціальну мобільність у доіндустріальному контексті, деякі – в таких сучасних розвинених країнах, як країни Азії, проте більшість досліджень присвячені сучасному європейському індустріальному Заходу і меншою мірою – колишнім комуністичним державам Східної Європи.

Вивчення соціальної мобільності бере свій початок з середини ХІХ ст. Найбільш відомими дослідниками того часу були К. Маркс та Дж. С. Мілль. З початку ХХ ст. серйозний внесок в дослідження зробили представники різних країн світу – від В. Парето який запропонував «теорію циркуляції еліт»[22] до П. Сорокіна.

К. Маркс вважав, що соціальна мобільність, за винятком тієї, що включена в процес «пролетаризації», перешкоджає процесу утворення класів. Велику увагу вчений приділяв вивченню і порівнянню американського суспільства і європейського. Неодноразово він протиставляв їх одне одному. К. Маркс відзначав, що в європейському суспільстві була дуже розвиненою класова структура. У той же час в Америці, хоча класи і існували, вони не були зафіксовані і їх складові частини постійно змінювалися, а також

мінялися місцями в безперервному русі. К. Маркс є автором та ініціатором дослідження основної проблеми при вивченні класової структури. Такою проблемою він вважав зв'язок між утворенням класів і їх діями, з однієї сторони, і ступінь мобільності між класовими позиціями, з іншої. Таким чином, два автори, що писали через сто років після К. Маркса, могли стверджувати: «Є дві основні змінні класової теорії. Вони відносяться до двох основних процесів класової динаміки: класова свідомість і соціальна мобільність»[15].

П.Сорокін першим запропонував поняття «соціальної мобільності» у 1927 році . Під ним розуміють будь-який перехід індивіда об'єкта чи цінності, створений чи модифікований завдяки діяльності, від однієї соціальної позиції до іншої [2, с. 375]. Одним з основних завдань дослідника було вивчення соціальної мобільності, що дало б можливість створити нові стратегічні позиції та критикувати як емпірично, так і теоретично наукові основи «марксизму» і інших соціалістичних доктрин того часу. Перш за все П. Сорокін прагнув емпірично обґрунтувати неспроможність «Verelendungstheorie» у всіх її аспектах, а також привернути увагу до швидкого зростання в капіталістичних суспільствах нового середнього класу найнятих робітників. Очевидно, дослідник не знав, що дана тенденція вже була відмічена К.Марксом [3, с. 41]. По-друге, він вважав за необхідне продемонструвати результати доступних статистичних досліджень, проведених у конкретних суспільствах, тим самим роблячи висновок, що існує висока ступінь як міжпоколінної, так і внутрішньо поколінної професійної мобільності, а в недалекому минулому з'явилася тенденція посилення мобільності людей з сфери фізичної праці в розумову сферу. П. Сорокін використовував феномен мобільності, адже розглядав її в широкій порівняльній історичній перспективі як основу дискусій проти всіх концепцій, що передбачають наявність мети соціальної еволюції. Вчений вважав, що темп і вигляд мобільності не структуровані в часі і є

«коливаннями без всякої тенденції» [4, с. 24]. Наприклад, в його праці «Соціальна мобільність» (1927) було сказано, що «соціальна мобільність» є базовою межею сучасного західного суспільства, хоча ступінь мобільності і системи стратифікації варіювали на різних етапах історичного розвитку. Поняття «соціальної мобільності» трактується панорамно: розглянуті типи і канали мобільності, аналізуються як її структурні, так і функціональні аспекти, включаючи також і її дисфункціональні межі. Загалом соціальна мобільність співвіднесена з доповнюючою її соціальною стратифікацією [5].

П. Сорокін рішуче і, як показала подальша еволюція соціологічного знання, не без переконливих підстав пов'язав дослідження мобільності та стратифікації. По суті вивчення мобільності стало чи не основним способом вивчення стратифікаційних систем. З того часу воно активно використовується в дослідженнях нерівності і буквально означає переміщення індивідів між соціальними рівнями. Ступінь соціальної мобільності часто використовують, як показник рівня відкритості та рухомості суспільства, і навпаки.

Відомо, що у станово-кастовому суспільстві мобільність майже відсутня. Зокрема, у феодальному суспільстві кріпосний селянин не міг змінити свій статус. І тому, наявність або відсутність таких якостей визначає рух людини з однієї верстви у іншу. Адже ці верстви маючи свої кількісні та якісні характеристики не відділені одна від одної суцільною стіною, а скоріше мають розмиті кордони, вони нібито разом проникають одна в одну, що і визначає можливість руху людей.

Можна сказати, що історія будь-якої класової структури – це значною мірою історія взаємодій цих двох великих соціальних сил. Також ми можемо простежити корені багатьох класичних дебатів сучасної соціології в ранніх суперечках щодо мобільності. Відносно недавній узагальнюючий вигляд досліджень порівняльних міжнаціональних проблем стратифікації Генцбума (Ganzboom), Треймана (Treiman) і Алті (Ultee) виходив саме з цієї тези [6, с.

277-298]. Автори виокремлюють в історії досліджень соціальної мобільності за останні роки три покоління, що найбільш виразно взаємно відрізняються методами збору даних, вимірювальними процедурами та методами аналізу даних. Менш відчутний прогрес був зроблений щодо визначення дослідницьких проблем і формулювання основних гіпотез.

Чимало досліджень та відкриттів початку ХХ ст. з розроблення теми соціальної мобільності належить американським авторам. Найбільш відомими дослідниками, котрі займалися розробленням даної теми були: С. Ліпсет, Р. Бендікс, П. Блау, О. Данкен, Д. Фрезерман та Р. Хаузер. Автори відокремлюють в історії «досліджень стратифікації» за останні сорок років три покоління, що найбільш виразно взаємно відрізняються методами збору даних, вимірювальними процедурами та методами аналізу даних. Менш відчутний прогрес був зроблений щодо визначення дослідницьких проблем і формулювання основних гіпотез.

Перше покоління дослідників соціальної мобільності в Європі починає дуже активно працювати після закінчення Другої світової війни, коли були проведені перші дослідження в рамках національних держав. Девід Гласс та його монографія про соціальну мобільність в Англії та Уельсі за даними 1949 року ініціювала створення дослідницького комітету з соціальної стратифікації і соціальної мобільності в Міжнародній соціологічній асоціації.

З ініціативи Д. Гласса група дослідників з 12 країн організувала наступне:

- систематичне вивчення детермінант соціальної мобільності, а також її наслідків для класової ідентифікації та класових антагонізмів;
- створення шкали престижу професій для вимірювання міжгенераційних змін в ієрархічному просторі престижу.

На європейському континенті найвідоміші результати досліджень, отримані в рамках даного проекту, опубліковані окремою книгою, а на американському – праці С. Ліпсета і Р. Бендікса [7]. Внаслідок порівняльних

досліджень вчених того періоду було зроблено такі висновки:

- напрямки та ступені мобільності майже не відрізняються і є притаманними для всіх західних країн;
- рівень соціальної мобільності набагато вищий в розвинених індустріальних країнах ніж в до індустріальних;
- рівень політичної стабільності значною мірою впливає на соціальну мобільність.

В окремих країнах дослідники вивчали взаємозв'язок мобільності з політичними перевагами, її вплив на стиль життя, залежність мобільності від соціального походження і здобутої освіти. Починалися спроби методологічно і методично відрізнити «мобільність, що спостерігається», від «шансів здійснити мобільність» [8, с. 20]. Вчені розглядали соціальну мобільність як полеміку між двома різними дослідницькими програмами, які визначили рамки дискусій з цієї тематики після 1945 р. і продовжують домінувати в цій сфері навіть сьогодні. Одна частина дослідників розглядає соціальну мобільність у контексті соціальної ієрархії, в межах якої індивіди можуть ранжуватися за прибутком, рівнем освіти або соціально-економічним впливом. Інша група дослідників розглядає її в контексті класової структури, беручи соціальні позиції, що формуються відносинами, пануючими на ринку праці і на підприємствах. Протягом 1950-х і 1960-х років домінував перший підхід. Його кульмінацією стала так звана статусна традиція в дослідженнях мобільності, що набула поширення перш за все в Сполучених Штатах. Їй все більше протягом 1970-х і 1980-х років протистояли дослідники, які сформувалися в межах європейської традиції або опинилися під її впливом.

Представники другого покоління дослідників практично не ставили питання, яке хвилювало перше покоління, про ступінь і масштаб мобільності. Вчених цікавило, який вплив професія батька має або може мати на професію сина в порівнянні з іншими опосередкованими чинниками, основними з яких є рівень та ступінь освіти батьків, ступінь урбанізованості

дитинства, перша професія сина та наявна кількість у нього братів і сестер. Робота П. Блау і О. Данкена надихнула багатьох соціологів на розробку нових методик для вимірювання престижу і статусу, що дало б можливість проводити на цій основі порівняльні дослідження. Вчені вважали, що при емпіричному дослідженні соціальної мобільності необхідно зосереджуватися на аналізі тих умов, які впливають або можуть впливати на професійні досягнення і мобільність в межах конкретних інституційних відмінностей даного суспільства. У своїй роботі «Американська професійна структура» дослідники провели репрезентативну і масштабну загальнонаціональну вибірку. Провівши опитування більше 20 тис. членів суспільства, соціологи зробили спробу створити свою метричну шкалу соціальної диференціації, використавши складну статистику. При цьому, вони відмовилися від попередніх тверджень і апеляцій, які були отримані у попередніх дослідженнях даних [9, с. 30]. Д. Трейман створив узагальнюючу міжнародну шкалу престижу професій, яка була придатна для компаративістського вивчення суспільної поваги до професій. Фезерман і Хаузер показали, що вимір престижу приводить до значного завищення міри спадкоємності професійного статусу, тим самим висловивши сумнів у доречності використання престижу як міри професійного статусу у вивченні соціальної мобільності [10, с. 419]. П. Блау, побудував свою формальну теорію соціальної структури. У ній він орієнтується на досягнення саме іншого покоління дослідників стратифікації і формулює серед інших шосту, сьому, восьму та дванадцяту теореми, що безпосередньо стосуються соціальної мобільності:

- достатньо високий рівень міжгрупових і статус-віддалених відносин значно збільшують імовірність соціальної мобільності;
- гетерогенність має значний вплив на імовірність міжгупової мобільності;
- нерівність впливає на імовірність статус-віддаленої мобільності ;

- при множинному накладанні позицій ймовірність мобільності зростає.

Серед інших соціологів-дослідників цього періоду можна назвати М. Руткевича, Л. Когана, Ф. Філіппова, В. Шубкіна, вони досліджували «роль системи освіти як чинника зміни соціальної структури суспільства і важливий канал соціальної мобільності», а також Л. Бляхман, яка прослідкувала «мобільність кадрів на промислових підприємствах». Третє покоління починає роботу в той час, коли запропоновані іншими поколіннями принципи та напрями дослідження соціальної мобільності залишаються привабливими для багатьох соціологів. Роботи Фезермана і Хаузера, а особливо Голдторпа, рішуче замінили рекурентні лог-лінійні моделі мобільності, що дозволило, перш за все, відокремити абсолютну мобільність від відносних шансів зробити мобільність, а також змодельовати діагональні комірки мобільності у таблиці, на відміну від недиагональних. Іншою відмінною рисою було заперечення ієрархічної побудови станових позицій за шкалою «вище-нижче». Для Голдторпа, наприклад, соціальні класи є дискретними ієрархічно невпорядкованими утвореннями, для яких немає сенсу говорити про «вертикальну мобільність», а отже, конструювати «моделі досягнень», запитувати про те, хто досяг успіху, а хто навпаки, деградував, розмірковувати про «відкритість» суспільства на основі мобільності, здійснюваної індивідами. Автори згадуваної роботи розцінюють це як значне звуження проблеми дослідження. Неофіційна програма відповідних досліджень була розроблена наприкінці 70-х, на початку 80-х років у рамках проекту CASMIN. Опитування проводилися у тринадцяти країнах Західної та Східної Європи, а також у 1993, 1995 та 1998 роках в Україні спільно з Socis-Gallup та Інститутом соціології НАН України. Можливість порівняння забезпечувалося використанням єдиної схеми кодування професій і професій, які були згруповані в сім основних «класів». Виявилось, що відносна мобільність приблизно однакова у всіх

досліджуваних країнах, що дозволило Голдторпу зробити висновок про «постійний потік», майже постійний, без помітних коливань, масштаб мобільності в різних суспільствах і в різний час. На думку Ганзбума, Треймана та Улті, дослідження трьох поколінь соціологів дозволили дійти до наступних тверджень щодо закономірностей міжгенераційної мобільності[6,с.282]:

1. У всьому світі міжгенераційна мобільність зумовлена та контролюється соціально-економічним статусом, який вимірюється за шкалою Дункана типу SEI; інші виміри обговорюються, але зазвичай вважаються вторинними щодо соціально-економічного статусу.

2. Міжгенераційна професійна нерухомість спостерігається в усьому світі. Найбільш ймовірно це в класах, які володіють значною власністю (ферма, бізнес, професійна практика).

3. У різних країнах і в різний час моделі міжгенераційної мобільності взаємно відрізняються. У більшості країн спостерігається повільне, але постійне зростання відносної мобільності. У деяких країнах (США, Швеція) рівень відносної мобільності вищий порівняно з іншими країнами. Водночас серед соціологів немає згоди щодо природи факторів, що викликають зміни та розбіжності.

4. Дослідження статусних досягнень показують, що освіта людини більш суттєво впливає на її професійний статус, ніж професія її батьків, і що цей вплив не залежить від соціального походження. Водночас освіта є важливим механізмом передачі переваг і привілеїв від покоління до покоління.

Серед відомих українських дослідників соціальної мобільності можна назвати С. Вовканича, Л. Олесевича, С. Злупко та інших. Важливим внеском в дослідженні тенденцій міжпоколінної, класової, професійної, освітньої мобільності в пострадянському українському суспільстві, стала праця авторського колективу Інституту соціології НАН України, зокрема

дослідження С. Макєєва, С. Оксамитної, І. Прибиткової, О. Симончук та інших. На регіональному рівні дану проблематику розробляли шляхом моніторингових досліджень, які були проведені кафедрою соціології Львівського національного університету імені Івана Франка, з яких випливає наступне:

1. Ситуацію, що склалася на ринку праці можна охарактеризувати як критичну. Більше половини працездатного населення країни можуть втратити власні робочі місця праці найближчим часом. У випадку цієї втрати найбільш поширеною моделлю поведінки громадян стане пошук роботи, яка зможе гарантувати стабільну і високу виплату заробітної плати, а також реалізація особистого потенціалу в умовах праці за фахом.

2. Близько третини опитаних планують в майбутньому зайнятися підприємницькою діяльністю, започаткувати власну справу. Типовими мотивами підприємницької поведінки для них будуть: прагнення максимально швидко забезпечити стабільний, матеріальний достаток, можливість через підприємництво почувати себе більш впевненими, самостійними і незалежними [14].

3. Результати соціологічних досліджень свідчать про те, що індивіди по різному готові і здатні змінювати свою соціально-трудова позицію, статус. Активний тип мобільної поведінки характерний для економічно активного населення, тобто для працюючих осіб, які здійснили висхідну мобільність, або порівняно недавно змінили місце праці чи працевлаштувались вперше. Особи з неповною зайнятістю та самозайняті індивідуально-трудова діяльністю внаслідок низхідної трудової мобільності є найбільш активними на ринку праці. Пасивний тип мобільної поведінки характерний для більшої частини працюючих осіб, так як їх майже повністю влаштовує власне робоче місце, професія, заробітна плата і тому в найближчий час вони не планують нічого змінювати. Потенційно-активний тип мобільної поведінки характеризується намірами, можливостями здійснити активну мобільну

поведінку, найближчим часом, що є найбільш характерним для молоді, яка навчається, закінчила ЗВО, та для працюючих осіб, які мають наміри змінити свої соціально-трудова позиції. Отже, поряд з низькою реальною мобільністю існує досить висока потенційна [1, с. 95].

1.2. Типологія соціальної мобільності

Розрізняють два основних види соціальної мобільності: «горизонтальну» і «вертикальну».

Горизонтальна соціальна мобільність або рух означає перехід індивіда або соціального об'єкта з однієї соціальної групи в іншу, яка знаходиться на одному рівні. Перехід особи з однієї релігії в іншу, з одного громадянства в інше, з однієї сім'ї (чоловіка і дружини) в іншу при розлученні або повторному шлюбі, з одного підприємства на інше, за умови збереження професійного статусу - все це є прикладами горизонтальної соціальної мобільності. Те саме стосується переміщення соціальних об'єктів у межах одного соціального прошарку, наприклад переміщення з Херсона до Миколаєва чи з одного місця в інше. У всіх цих випадках «рух» може відбуватися без помітних змін соціального становища індивіда або соціального об'єкта у вертикальному напрямку.

Вертикальна соціальна мобільність належить до тих відносин, які виникають, коли індивід або соціальний об'єкт переходить з одного соціального прошарку в інший. Залежно від напрямку руху розрізняють два види вертикальної мобільності: висхідну і нисхідну, тобто соціальне сходження і соціальне спускання. Відповідно до характеру стратифікації розрізняють нисхідну та висхідну течії економічної, професійної та політичної мобільності, не кажучи вже про інші, менш важливі, види. Висхідні потоки існують у двох основних формах:

- проникнення індивіда з нижчого прошарку в існуючий вищий прошарок,

- утворення такими індивідами нової групи і проникнення всієї групи у вищий прошарок на рівні вже існуючих груп цього прошарку. Відповідно, нисхідний потік також має дві форми:

- перша полягає в падінні індивіда з вищого соціального становища на нижче без руйнування початкової групи, до якої він належав,
- друга форма виявляється в деградації соціальної групи загалом, у зниженні її рангу на тлі інших груп або в руйнуванні її соціальної єдності.

Як писав П. Сорокін: «У першому випадку «падіння» нагадує людину, яка впала з пароплава, у другому - занурення у воду самого пароплава зі всіма пасажирами на борту або загибель пароплава, коли він розбивається вщент» [15].

Існує два основних види соціальної мобільності – між поколіннями і всередині поколінь. Вони , в свою чергу розпадаються на підвиди і підтипи , які тісно пов'язані один з одним. Перший вид мобільності передбачає , що діти досягають більш високої соціальної позиції за рахунок отримання більш якісних знань або опускаються на нижчу сходинку, ніж їхні батьки з різних причин .

Другий вид мобільності має місце там, де один і той же індивід протягом життя кілька разів змінює соціальні позиції. Інакше вона називається соціальною кар'єрою.

Перший вид мобільності відноситься до довготривалих , а другий до короткочасних процесів . У першому випадку соціологів більше цікавить міжкласова мобільність, а в другому - переміщення зі сфери фізичної праці в сферу розумової. Індивідуальна мобільність означає соціальне переміщення однієї конкретної особи. До факторів індивідуальної мобільності відносяться просування по службово-професійних сходах, пов'язаної з підвищенням кваліфікації, рівнем освіти, заняттям адміністративних посад, тобто того, що називається службовою кар'єрою.

Також, індивідуальна мобільність може бути пов'язана з політичною і

підприємницькою діяльністю, службою в армії, у церкві та інших державних інститутах. Одним із значною мірою вигідних, ефективних способів індивідуальної мобільності вважається вдалий шлюб. Групова мобільність відбувається тоді, коли переміщення відбуваються колективно, змінюється статус тих чи інших верств населення. Групова мобільність має місце, перш за все там, де відбуваються зміни самої системи стратифікації. Переміщення відбуваються колективно, наприклад, після соціальної революції старий клас поступається панівне становище новому класу. На соціальну мобільність населення впливає наступні обставини, наприклад: зміна умов життя у місті чи селі, набуття індивідами нових професій. Все це є важливими складовими функціонування соціальної структури суспільства. Серед причин, які посилюють соціальну мобільність є передбачення громадської думки щодо престижу окремих професій.

Щодо основної та найпоширенішої класифікації соціальної мобільності молоді виділяють такі її види:

Вертикальна мобільність, яка в свою чергу, у залежності від напрямків руху поділяється на висхідну і низхідну мобільність.

Горизонтальна мобільність, передбачає перехід людини з одного соціального шару до іншого, який знаходиться на тому самому рівні. Цей тип мобільності може бути пов'язаний зі зміною місця проживання або зміною віросповідання [7,с.85]

Між двома видами існує своєрідний баланс: усі хочуть підніматися вгору, але ніхто не хоче опускатися по соціальним сходам. Як правило рух в гору відбувається добровільно, а в низ примусово. Дослідження показують, що люди які знаходяться у верхніх статусних прошарках хочуть вищих посад для себе та своїх дітей, але особи які займають нижчі прошарки хочуть того самого. Так це працює у суспільстві всі хочуть рухатися в гору по соціальних, кар'єрних сходах. Вертикальна мобільність передбачає перехід з однієї верстви у іншу.

Рушійною силою цього процесу поступово стає соціальна мобільність молоді у країні, державотворення та демократичні перетворення. Успішна соціалізація особистості, продуктивна політико-правова виховна діяльність, та високий рівень політичної культури, усе це сприяє високому рівню соціальної мобільності сучасної молоді, як вертикальної так і горизонтальної.

Більшість західних соціологів, як домінуючу частину соціальної мобільності у теперішніх суспільствах виділяють економічну, яка стає все більш базовою у сучасній Україні, де після відновлення приватної власності та багатств підприємств стало загально визнаним критерієм соціального успіху, захищеності тощо., надало можливість для просування у вищі верстви населення.

Існує два види соціальної мобільності:

- мобільність як добровільний рух або циркуляція індивіда в межах соціальної ієрархії,
- мобільність, спричинена структурними змінами (наприклад, індустріалізацією і демографічними факторами).

В умовах урбанізації і індустріалізації відбувається кількісне зростання професій і розширюється їх характер, що зумовлює відповідну зміну вимог до кваліфікації і професійної підготовки. У результаті індустріалізації спостерігається збільшення робочої сили, зайнятої в високоінтелектуальних, спеціалізованих сферах і зменшення абсолютної чисельності сільськогосподарських робітників. Ступінь індустріалізації знаходиться фактично на одному рівні з мобільністю, тому, що веде до зростання кількості і попиту професій високого статусу і до зменшення зайнятості в професійних категоріях нижчого рангу, в основному у сільськогосподарській діяльності.

Область досліджень мобільності розглядає її різні зразки («близьку» - між суміжними ієрархічними ступенями і «дальню» - між віддаленими), а також те, на які позиції в цих зразках хто переміщується, і що впливає або

визначає відбір при переміщені. Інтергенераційна мобільність вказує на відносини позицій індивідів до позицій їх батьків, а інтрагенераційна - на відповідність позицій, які займаються одним й тим же індивідом в різні моменти його трудового життя. Зрозуміло, що для просування із однієї верстви в іншу або перехід від одного соціального статусу в інший має важливе значення таке поняття, "як різниця в стартових можливостях". Скажімо, у синів міністра і фермера різні можливості для одержання високих посадових статусів. Тому загальноприйнята офіційна точка зору, згідно якої для досягнення будь-яких висот в суспільстві треба лише працювати і мати здібності є помилковою і не зовсім коректною.

Інтенсивність соціальної мобільності визначається кількістю залучених до соціальної мобільності індивідів. Загальну кількість, втягнутих в процес соціальної мобільності, визначають поняттям "абсолютної інтенсивності", а їх, частка стосовно загальної кількості людей, що становлять ту або іншу верству, визначається поняттям "відносної інтенсивності" соціальної мобільності. З технічної точки зору, відносні рівні мобільності розглядаються як шанси і служать для виміру статистичної незалежності одної від іншої категорії індивіда і його мобільності. Наприклад, (у випадку з інтергенераційною мобільністю), співвідношення, яке рівняється "1" вказує на повну статистичну незалежність, яка, якщо б вона була можлива, означала б "підвищену мобільність", повну відсутність або те, що шанси індивідів досягнути позиції певної професії або класової приналежності абсолютно не залежать від фактора професії або класової приналежності їх батьків.

Через відмінності у структурі зайнятості досить важко порівнювати рівні та моделі мобільності в різних індустріальних суспільств. Однак звернення до відносних рівнів мобільності дозволяє послабити роль структурних відмінностей та інших специфічних рис національної, економічної, демографічної та політичної історії за умов порівняльного аналізу.

Схематично інфільтрацію при вертикальній мобільності можна зобразити так. [18] Прагнення індивіда подолати бар'єри і межі між групами і піднятися, тобто підвищити свій соціальний, економічний, професійний та політичний статуси, визначається притаманним кожному досягнення і перетворення цього мотиву в силу досягнення. Відповідно до теорії поля, сила, з якою особа може пробиватися у верхній шар, дорівнює:

$$F = \frac{V \cdot P_i}{L} \cdot K, \text{ де}$$

F – сила, з якою індивід проникає в групу з вищим статусом,

V – це валентність, яка визначається як сила переваги індивіда щодо певного результату (у нашому випадку високого статусу). Кожен результат, який розглядає особа, має певний рівень бажаності. Валентність змінюється від $-1,0$ (що є небажаним) до $+1,0$ (що є дуже бажано). У разі негативної валентності сила буде спрямована на не досягнення високого статусу,

P_i – потенціал індивіда, який включає в себе ресурси, які він може використати для досягнення статусу. Такі ресурси включають освіту, походження, досвід, зв'язки, гроші і багато іншого,

K – коефіцієнт конкуренції, який передбачає можливість зіткнення зусиль декількох індивідів у досягненні однакового соціального становища. В цьому випадку сила проникнення буде зменшуватись в залежності від дій конкурентів. Коефіцієнт конкуренції коливається в межах від -1 до 0 . За відсутності конкуренції він дорівнює одиниці і сила проникнення максимальна і, навпаки, якщо конкуренція настільки велика, що шансів зайняти бажану соціальну позицію практично немає, коефіцієнт конкуренції дорівнює нулю.

L - соціальна дистанція між двома статусними верствами або групами. Це найважче вимірювальна величина. Соціальна дистанція - "поняття", яке характеризує ступінь близькості або відчуження соціальних груп. Вона не тотожна просторовій географічній дистанції. Соціальна дистанція може бути

виміряна допомогою шкал Е. Богардуса і Л. Терстоуна. [18] Вимірявши силу, з якою індивід прагне проникнути у верхню верству, можна з певною ймовірністю передбачити його попадання туди. Ймовірний характер інфільтрації обумовлений тим, що при оцінці процесу треба враховувати ситуацію, яка постійно змінюється, яка складається із багатьох факторів, в тому числі із особистісних відносин індивідів.

За допомогою поняття "кумулятивний індекс мобільності", який поєднує в собі показники швидкості і інтенсивності, соціологи порівнюють явища мобільності, які акумулюються в різних суспільствах. Концепція конвергенції, згідно якої всі індустріальні суспільства в процесі свого економічного розвитку рухаються практично в одному напрямку і до єдиної моделі, вказує на деякі особливості мобільності у різних індустріальних суспільствах:[15]

- високий рівень соціальної мобільності;
- переважна орієнтація знизу вгору через постійний розвиток сфер зайнятості,
- різниця в рівні можливостей для мобільності індивідів, з певним соціальним походженням завдяки зміцненню егалітаризму,
- підвищення рейтингів мобільності та підвищення рівності можливостей.

У той же час виявляється, що відмінності між окремими країнами віддзеркалюють відмінності рівня їх економічного розвитку і з часом поступово повинні зменшуватися.

Відповідно до інших підходів, зокрема підходу трудового процесу, розвиток капіталістичного індустріалізму, навпаки, призводить до декваліфікації та пролетаризації, а потім і до масової низхідної мобільності працівників, особливо жінок. Відповідно до теорій міжнародних відмінностей, незважаючи на нетривалий розвиток індустріалізму, відмінності в мобільності населення різних країн зберігаються. Існують також

теорії, згідно з якими індустріально розвинені країни мають довготривалі подібні характеристики, які не залежать ні від ступеня індустріалізації, ні від рівня економічного розвитку.

На думку більшості соціологів, мобільність необхідна для забезпечення стабільності сучасного індустріального суспільства, оскільки відкритий доступ до елітних посад дозволяє здібним і амбітним людям покинути нижчі соціальні щаблі. Таким чином досягається ефект запобіжного клапана, який зменшує ймовірність революційних колективних дій нижчих класів. Ряд дослідників більше стурбовані питаннями ефективності та справедливості щодо соціальної мобільності. На думку деяких з них, для успішного функціонування сучасних суспільств необхідна така мобільність, коли найважливіша робота буде доручена найбільш здібним людям. Також вважається, що справедливість у демократичному суспільстві залежить від структури егалітарних можливостей.

Найбільш важливими факторами соціальної мобільності, на які раніше вказувалося, вчені відносять такі речі, як висока професійна підготовка, система соціальної організації (відкритий чи закритий тип суспільства), приналежність до різних політичних партій, до нових релігій, різний рівень народжуваності в різних країнах. Для подолання культурного та комунікаційного бар'єру існують різні способи, до яких в більшій чи меншій кількості вдаються індивіди в процесі соціальної мобільності:

- зміна способу життя, зокрема, набуття нового матеріального рівня, що сприяє засвоєнню нового статусного рівня (обладнання квартири, придбання машини, дачі тощо),

- розвиток типової статусної поведінки - такої, що допомогла б прийняттю особистості в більш вищу соціально-класову верству. Скажімо, аспірант, який поступово переходить до статусу професора, або виконавець, трансформуючись в директора фірми, повинен змінити свою поведінку, щоб бути прийнятим в новому для себе, середовищі. Стиль одягу, звички, манера

спілкування, форми та характер дозвілля - все це повинно змінитися, щоб відповідати новому його положенню.

- зміна загального оточення, що зумовлює встановлення нових контактів з індивідами тієї статусної верстви, в якій соціалізується мобільний індивід,
- шлюб з представником більш високої статусної верстви, як спосіб таким чином змінити, підвищити свій статус .

Таким чином, поняття соціальної мобільності виявляється надзвичайно важливою характеристикою всього суспільства. Використовуючи всі його критерії можна порівнювати різні типи суспільства з точки зору динамізму чи невиразності його соціальних структур, аналізувати поняття відкритого чи закритого суспільства, демократичного чи тоталітарного режиму тощо.

Наслідки соціальної мобільності, якими б вони не були - позитивними чи негативними, відображаються і на конкретному індивіді, і на суспільстві в цілому. Цей прогрес нерозривно пов'язаний з політичним розвитком, інтелектуальним і науковим прогресом, формуванням нових цінностей і соціальних рухів. Рух вниз призводить до звільнення більш високих шарів від менш корисних елементів. Безперечно, найголовнішим є той фактор, що підвищення мобільності сприяє дестабілізації суспільства за всіма його параметрами. Іншим можливим результатом є витіснення найбільш дієздатних членів суспільства з процесу мобільності або за межі цього суспільства як такого, що неодмінно негативно відбивається на долі самого суспільства. Від тієї чи іншої реакції суспільства на наслідки мобільності залежить можливість або неможливість подолання спричиненою нею нестабільності.

1.3 Соціальний статус та чинники його змін

Г. Д. Мейном вперше запровадив поняття: «Соціальний статус – позиція людини чи групи в суспільстві, яка визначається соціальними

ознаками (економічне забезпечення, фах, кваліфікація, освіта, політичні можливості тощо) і демографічними особливостями (стать, вік тощо)» [16].

Соціальний статус – сукупність прав і обов’язків індивіда чи соціальної групи, пов’язана з виконанням ними певних соціальних ролей [17].

«Соціальна сходи» пов’язана з досяжним статусом, а «соціальний ліфт» - з запропонованим статусом особистості або спільності. Прикладом соціальної мобільності, пов’язаної з можливим соціальним статусом, можна вважати підвищення кваліфікації і, як результат, підвищення посади. Прикладом соціальної мобільності, пов’язаної з запропонованим статусом, можна вважати, підвищення в посаді за ознакою спорідненості з вищестоящим керівником.

Соціальні статуси характеризують об’єктивні позиції індивідів у соціальній структурі суспільства, груп, інститутів, організацій. Набір статусів – сукупність усіх статусів особи. Основний статус визначає основну соціальну якість особистості, спосіб життя, коло знайомств, манеру поведінки, соціальне становище. У сучасних суспільствах ці статуси найчастіше асоціюються з професіями та багатством. Статусна консистенція, або статусна консистенція (англ. «status consistency») – це збіг соціального статусу індивіда за найважливішими параметрами соціальної стратифікації. Статусну сталість виявляють ті, хто займає однакові ранги (наприклад, отримує високі доходи, займає відповідальну посаду, має високий рівень освіти).

Соціальні статуси відображаються за допомогою статусних символів, переважно візуальних (відповідний одяг чи уніформа, аксесуари, манери поведінки), а також у внутрішній позиції особистості — установах, цінностях, мотивах. Соціальні статуси використовуються для організації та регулювання відносин у суспільстві. Щоб змусити індивідів поводитися відповідно до своїх статусів і зробити соціальну взаємодію передбачуваною, в кожному суспільстві діє система соціального контролю, яка включає

соціальні очікування (очікування поведінки відповідно до статусних приписів), соціальний тиск (спонукання до ролі -гра - наприклад, репродуктивний тиск) і соціальні санкції (винагороди та покарання за невідповідну статусу рольову гру).

Вроджені (присвоєні) статуси набуваються при народженні, без свідомих зусиль щодо їх отримання (етнічні, гендерні, расові, сімейні): українка, жінка, сестра, мулат, чоловік. Набуті (досягнуті) статуси досягаються свідомо: вчитель, інженер, письменник, космонавт. Змішані статуси – це соціальні позиції, що мають водночас властивості приписуваних і набутих (академік, олімпійський чемпіон, безробітний). Особистий статус – це положення, яке індивід займає в малій або первинній групі (сім'ї, родичах, колі друзів або близьких знайомих). Особистісний статус визначається насамперед особистими якостями і неформальним авторитетом особистості. Існують також базові соціальні статуси, пов'язані з відносно постійними соціальними позиціями, і небазові (епізодичні), що існують короткочасно (пасажир, пішохід, глядач, покупець). Зміст статусу становлять права та обов'язки, які можуть бути писаними та неписаними (формальними чи неформальними). У сучасному суспільстві формальний зміст значної частини статусів не є фіксованим, а являє собою сукупність усталених традицій, конвенційних (умовних) норм. Наприклад, більшість прав і обов'язків чоловіка та дружини встановлені традицією, а не правовими законами. У більшості професій існують офіційно визначені права та обов'язки, зафіксовані в посадових інструкціях. Для характеристики соціальних статусів, пов'язаних зі службовими посадами, використовується поняття посади. Соціальний і особистий статуси можуть не збігатися. Кожен індивід має набір соціальних та особистих статусів, оскільки є членом значної кількості великих і малих груп. В одних індивід може мати дуже високий соціальний статус, в інших — займати позицію аутсайдера.

Будь-яка людина має низку соціальних статусів (брат, батько, чоловік,

мер міста, член політичної партії тощо), тому що вона є членом багатьох соціальних груп і організацій. Статуси класифікуються за різними критеріями. Уся сукупність статусів однієї особи називається набором статусів. Цей термін разом із терміном «набір ролей», що означає сукупність ролей одного статусу, ввів Р. Мертон. Існують різні рольові теорії, що визначають особистість як сукупність соціальних ролей, які вона виконує, дотримуючись норм і зразків поведінки, притаманних даній соціальній системі. Відповідно до цих теорій, виконання людиною тої чи тої ролі істотно впливає на її мотивацію, ставлення до навколишнього світу. Кожна роль у рольовому наборі представлена набором різнорідних відносин. У результаті рольовий набір формує структуру соціальних відносин.

Будь-який статус містить сукупність прав і обов'язків, будучи елементом суспільного поділу праці: права вказують на те, що індивід може дозволити чи недозволити по відношенню до інших; обов'язки вказують носієві статусу необхідні дії по відношенню до чогось або когось.

Обов'язки характеризуються такими проявами: суворо закріплені, визначені в положеннях, інструкціях, правилах або закріплені звичаєм; зробити поведінку передбачуваною, обмежити її необхідними рамками; нести особисту відповідальність за їх сумлінне виконання; визначається рівнем соціального розвитку та культурою суспільства.[11]

У демократичному суспільстві права та обов'язки розподілені більш-менш рівномірно та симетрично. У тоталітарному суспільстві така ситуація асиметрична: влада має багато прав та мінімум обов'язків, і, навпаки, пересічні громадяни маю мало прав і багато обов'язків. Рівень соціального розвитку суспільства безпосередньо залежить від співвідношення та дотримання прав та обов'язків членами суспільства. Зумовлені приписаним статусом різницю між людьми у тому мірою помітні. Як правило, людина (група людей) прагне зайняти найбільш вигідне становище у суспільстві. Деякі соціальні верстви підвищують свій статус, об'єднуючись у різні рухи

(союз підприємців, жіночі рухи) та всюди лобіюючи свої інтереси.

Якщо хтось не знає, що краще вибрати – прагнути зайняти певний статус чи «забити» на всіх і просто жити, уточню ще один важливий момент: людина з соціальним статусом – це той, хто знаходиться під контролем інших (натовпу). Тому що, як я вже писав вище, сьогодні становище може швидко змінитися. Будь-якій групі людей потрібен, як мінімум, організатор, а як максимум – лідер – людина, яка відповідатиме за все. Тут починає формуватися соціальна ієрархія, де хтось займає вищу або нижчу посаду. Отже, людина, яка хоче досягти успіху в групі, повинна стати тим, хто може зробити значний внесок у досягнення своїх цілей. Якщо ви не в змозі дати людям хоч щось, то за вами ніхто не піде, а значить, ви нікому не потрібні. Як було сказано в серіалі «Доктор Хаус»: «Коли людина така марнослава, вона або геній, або безробітний» [19]. Відповідно, той, хто має становище в групі, повинен говорити і робити те, що інші від нього хочуть почути і побачити. Або бути генієм, якому все пробачать. Але, в будь-якому випадку, він «раб лампи», який має виконувати бажання натовпу або хоча б окремої групи. Тому самотні можуть відчутти справжню свободу, не маючи жодної відповідальності перед оточуючими, і говорити, все що завгодно... але, тільки перед дзеркалом звичайно. Взагалі, як хтось сказав: «справжня в'язниця тільки в голові». Важливість мати чи не займати якесь становище у суспільстві – лише ілюзія. Жити потрібно, як зручно, решта не важливо. Наприклад, Тобі Магвайр, коли знявся у фільмі «Людина Павук», на всіх забив і почав просто витрачати гроші. Звичайно, він і зараз знімається, але вже колишньої слави немає, натомість є повно грошей. І таких прикладів достатньо.

Отже, зараз найголовніше – щоб жити щасливо, чи потрібно займати певне становище у суспільстві? Не дуже, але за умови, що ви не боїтеся ізоляція. Справа в тому, що люди генетично влаштовані так, що для виживання їм потрібні соціальні групи та особистості, здатні ними керувати.

Це своєрідне перекладання відповідальності та пошук однодумців. Для того, щоб було зрозуміліше, наведу приклад із YouTube: Тобто у житті люди так само, як у Фейсбуці, поділяються на групи однодумців. Інтелігенція поєднується з інтелігенцією, ледарі – з ледарями, пустушки – з пустушками, трудяги – з роботягами і так далі. Там вони читають або чують лише те, що подобається, а будь кого з іншою думкою або незгодного відправляють у «бан». Водночас «самотні вовки» були завжди. Але одинак – це та людина, яка все робить сама. У давнину для цього потрібно було вміти нарубати дров, побудувати хатину та підстрелити оленя. Сьогодні ж одинак має вміти відсидіти робочий день в офісі, сплатити комуналку і сходити до супермаркету. Тому кожен сам собі вільний визначати важливість соціального статусу. Є люди, для яких загальне визнання важливіше за повітря, а є ті, кому на всіх начхати, аби до зарплати дожити. Загалом ХХІ століття нам подарувало повну свободу, і кожен живе, як хоче.

Багато хто скаржиться на те, що жінки меркантильні. Насправді чоловіки не поступаються в розсудливості, просто вони більше скаржаться на дівчат. Але якщо говорити по суті: подружжя, громадянські стосунки чи сім'я – це теж група, просто маленька. Тому генетично працює та сама структура відносин, що й при формуванні великих соціальних спільнот. Тому, щоб полегшити спілкування з дівчатами, потрібно знайти подруг зі свого кола спілкування, або «пустити пил в очі». Я запропонував трохи змінити формат мого «резюме» — сказати, що він підприємець, ІТ-спеціаліст, а оскільки він затребуваний, то працює з різними людьми. Зараз він запустив два своїх проекти і планує розвиватися далі. Тобто він не брехав, у нього навіть ІП оформили, але робив те, що він є, трохи по-іншому. Адже одна справа бути айтішником, а інша – продавцем і фрілансером. Загалом це спрацювало. Ну а якщо хтось не хоче прагнути до соціального статусу заради стосунків, йому допоможе «pornhub». Тому що чоловіки люблять красивих дівчат. А жінки витрачають час, енергію і гроші на красу,

щоб мати можливість вибрати тих, хто має більший вплив у суспільстві.

Будь-яка людина має кілька соціальних статусів. Усі показники формують єдиний образ особистості. Головне – посада, яка дає людині владу і від якої залежить її статок і фінансове благополуччя. Соціальний статус, яким володіє народжена на світ людина, називається вродженим, який визначається родинними зв'язками - присвоєним. Вони не залежать від дій людини і з'являться в будь-якому випадку. Через різницю в положенні при народженні люди мають різні права, що зумовлює нерівність у суспільстві, поділяє його на класи. Найчастіше від цього страждає пристосованість людини до навколишньої дійсності, її здатність і бажання досягти поставленої мети. Люди з вищим вродженим і приписуваним статусом зазвичай досягають кращих результатів у житті. Але це не скасовує завзяття, працьовитості і таланту, здатних змінити положення в суспільній ієрархії. Вміння та здібності, набуті власною працею, цінуються більше, ніж багатство чи манери, пов'язані з родинними зв'язками. Народжений, приписаний і досягнутий – основні типи соціальних статусів.

Основними показниками, що визначають місце і роль у суспільстві є: посада, яку займають: директор або провідний спеціаліст, начальник відділу, головний бухгалтер; отримане звання. У творчій професії це заслужений або народний артист. На службі досягнення визначаються військовим званням: лейтенант або підполковник. Підкреслюють і працівників бюджетної сфери, наприклад, заслужений учитель; Вчений ступінь, наприклад, бакалавр, магістр, кандидат або доктор наук. Майстер Зверніть увагу! Статус, отриманий в результаті заслуг особи, вважається придбаним або досягнутим. Він створений власними зусиллями і є винагородою за працю. Головне поставити перед собою мету і йти до неї, тоді набутий статус змусить вас забути про положення, призначене людині від народження. Людина завжди має нестійкі статуси, залежно від її ролі в житті, обставин: вона може бути чоловіком і батьком дітей; виступати свідком чи глядачем; бути пацієнтом чи

лікарем.

Це все тимчасові соціальні статуси, які не стосуються головного. Малі соціальні групи, близьке оточення індивіда наділяють його певними якостями, створюючи особистісний статус. Воно відображає сформовану про людину думку, яка залежить від поведінки. Існує поняття групового соціального статусу, що передбачає приналежність до професії, нації. Окремою соціальною групою вважаються також люди похилого віку. При цьому статус пенсіонерів різний. Це залежить від отриманої допомоги, яка, в свою чергу, визначається рівнем доходу та вислугою років. Високий соціальний статус має забезпечувати гідний дохід у старості.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПЕРЕМІЩЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ХДУ НА ДИНАМІКУ ЗМІН СОЦІАЛЬНИХ СТАТУСІВ

2.1 Напрямки територіальних переміщень здобувачів за результатами обробки матеріалів, поданих деканатами

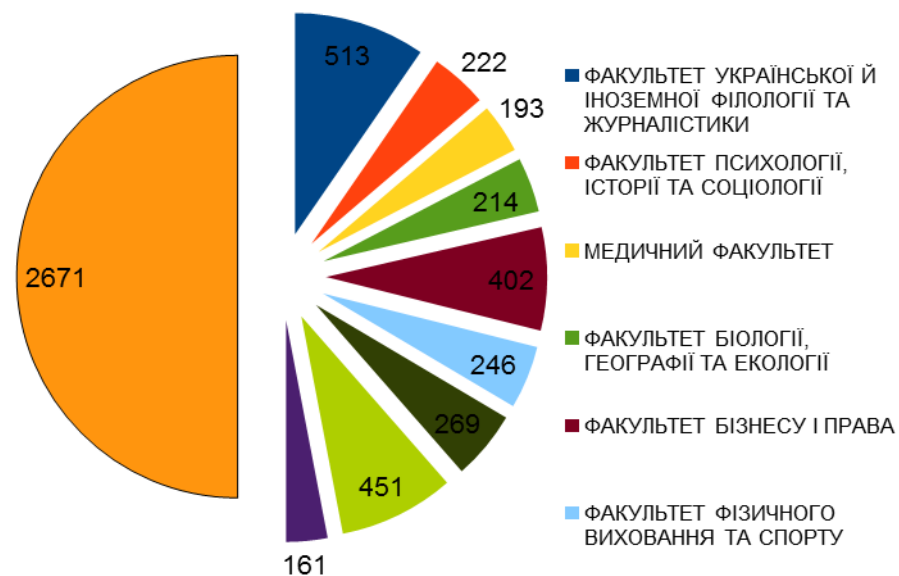
Соціальна мобільність молоді характеризується обсягом, інтенсивністю і напрямками найважливіших потоків руху, певним соціальним механізмом, рушійними силами, прямими наслідками для суспільства. Економісти розглядають трудову, професійну мобільність індивідів, враховуючи зміну кількості та якості робочих місць. Вони зосереджуються переважно на дослідженні економічних аспектів мобільності робочих місць, а відтак - на міграційній здатності працівників (наприклад, на витратах на їх перепідготовку і переміщення). Отже, мобільність індивідів вивчається економістами як чинник економічних процесів [5, с. 148].

За даними матеріалів, поданих деканатами Херсонського державного університету ми можемо помітити тенденцію того, що з початку повномасштабного вторгнення значна кількість студентів вирішили покинути територію Херсону з тих чи інших причин. Дещо менша кількість здобувачів вирішили виїхати за кордон. Але і досі є значний відсоток тих студентів, які вирішили залишитися у Херсоні попри складне становище.

Факультет	Здобувачі денної форми навчання, з якими відсутній зв'язок, станом на 01 травня 2022					
	Немає зв'язку	група	ПІБ	в т.ч. випускові курси	група	ПІБ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ	2	311, 312	Пономаренко	1	217М	Каплін
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА	12	10-271	Васильєв В.В.			
		10-282	Дрозд М.Г.			
		10-391	Матрізаєв С.Р.			
		10-382	Шаманський О.І.			
		10-182 М	Льгов В.С.			
		10-182 М	Мушніський М.І.			
		10-183 М	Іон Ю.М.			
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ	2	206	Слободенко В., Савченко Д., Дипловенко Д.			
		106	Коняєва			
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ	7	121	Головач А., Фурсов А. Кудря, Павлішина	3	421	Мазуркевич М. Горун І.
					431	Медведева Д.
ВСЬОГО ПО УНІВЕРСИТЕТУ	23			4		

Станом на 01.02.22 року у Херсонському державному університеті навчалось 2671 студент, зокрема по факультетах: української й іноземної філології та журналістики — 513 здобувачів освіти, що становить 19,2% від загальної кількості; психології історії та соціології — 222 здобувачі, що становить 8,3% від загальної кількості; медичному — 193 здобувачі, що становить 7,2% від загальної кількості; біології географії та екології — 214 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; бізнесу і права — 402 здобувачі, що становить 15% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 246 здобувачів, що становить 9,2% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 269 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; педагогічному — 451 здобувач, що становить 16,8% від загальної кількості; культури і мистецтва — 161 здобувач, що становить 6% від загальної кількості.

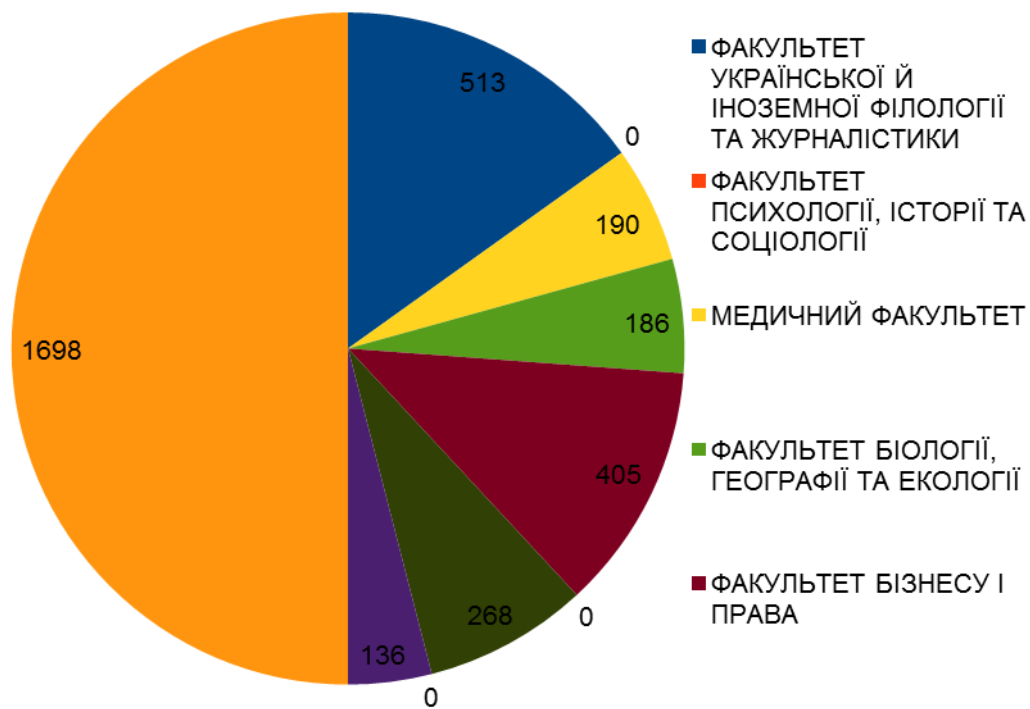
Кількість студентів які навчалися у Херсонському державному університеті станом на 01.02.2022

Станом на 08.03.22 року у Херсонському державному університеті навчалось 1698 здобувачів вищої освіти, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 513 здобувачів освіти, що становить 19,2% від загальної кількості; медичному — 190 здобувачі, що становить

7,2% від загальної кількості; біології географії та екології—186 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; бізнесу і права — 405 здобувачі, що становить 15% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 268 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; культури і мистецтва — 136 здобувач, що становить 6% від загальної кількості.

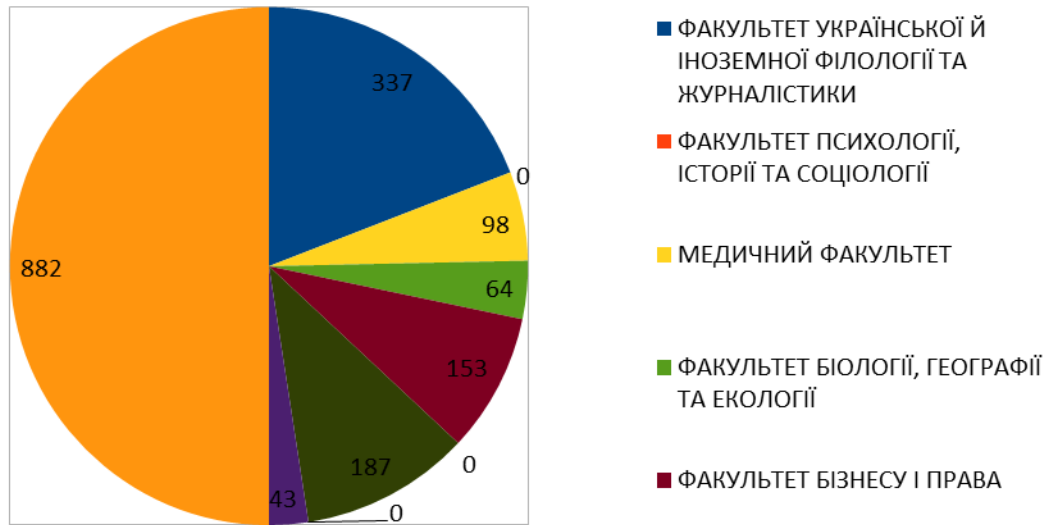
Кількість студентів які навчалися у Херсонському державному університеті станом на 08.03.2022

Станом на 08.03.22 року у м. Херсоні (поза гуртожитками) проживають 882 особи, що становить 52% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 337 здобувачів освіти, що становить 38,2% від загальної кількості; медичному — 98 здобувачі, що становить 11% від загальної кількості; біології географії та екології—64 здобувачів, що становить 7,2% від загальної кількості; бізнесу і права — 153 здобувачі, що становить 17,3% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 187 здобувачів, що становить 21,2% від загальної кількості; культури і мистецтва — 43 здобувачі, що становить 4,8%

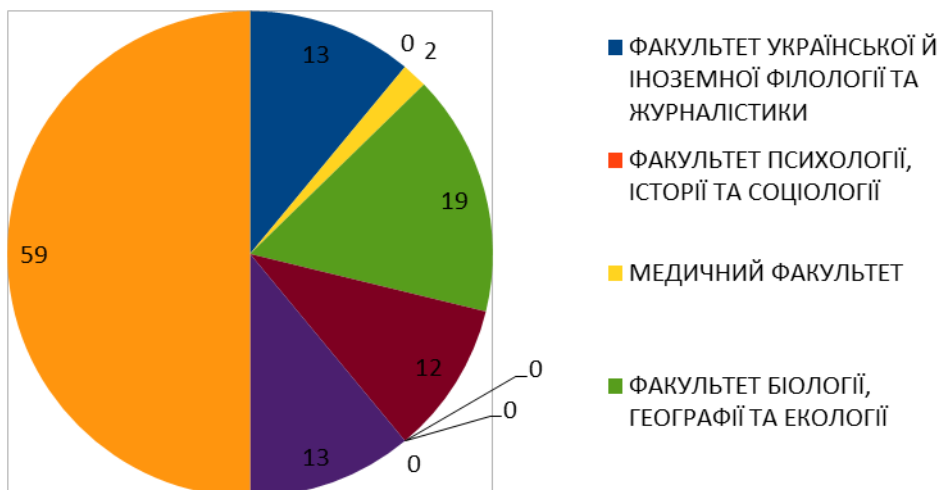
від загальної кількості.

Студенти які проживали поза гуртожитками

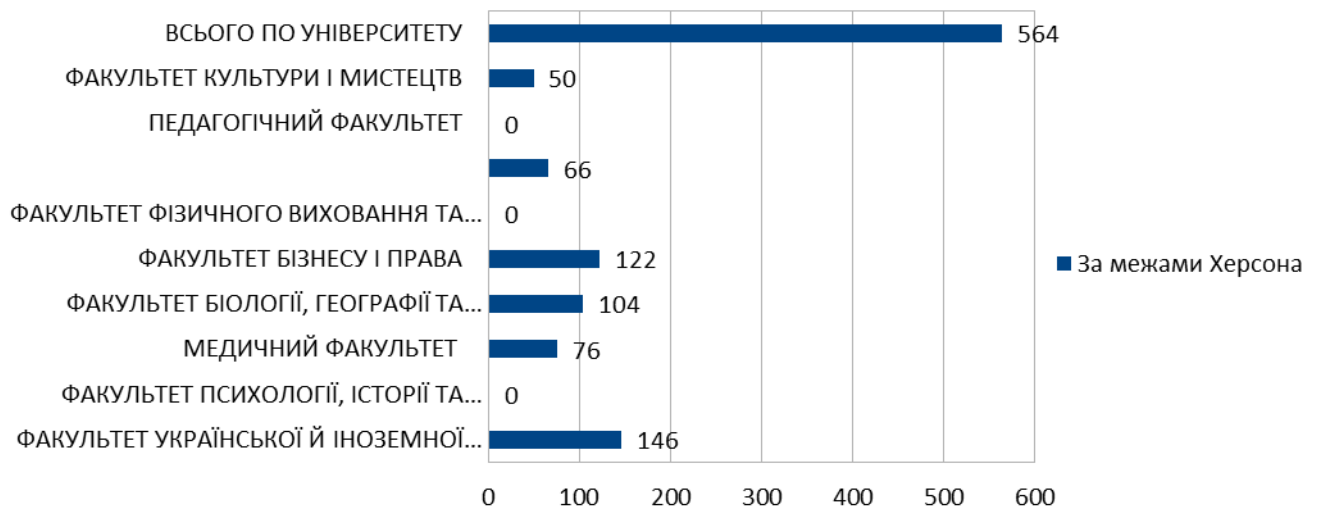

Станом на 08.03.22 року у гуртожитках ХДУ проживали 59 здобувачів вищої освіти, що становить 3,4% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 13 здобувачів освіти, що становить 22% від загальної кількості; медичному — 2 здобувачі, що становить 3,3% від загальної кількості; біології географії та екології—19 здобувачів, що становить 32,2% від загальної кількості; бізнесу і права — 12 здобувачі, що становить 20% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 0 здобувачів, що становить 0% від загальної кількості; культури і мистецтва — 13 здобувачі, що становить 22% від загальної кількості.

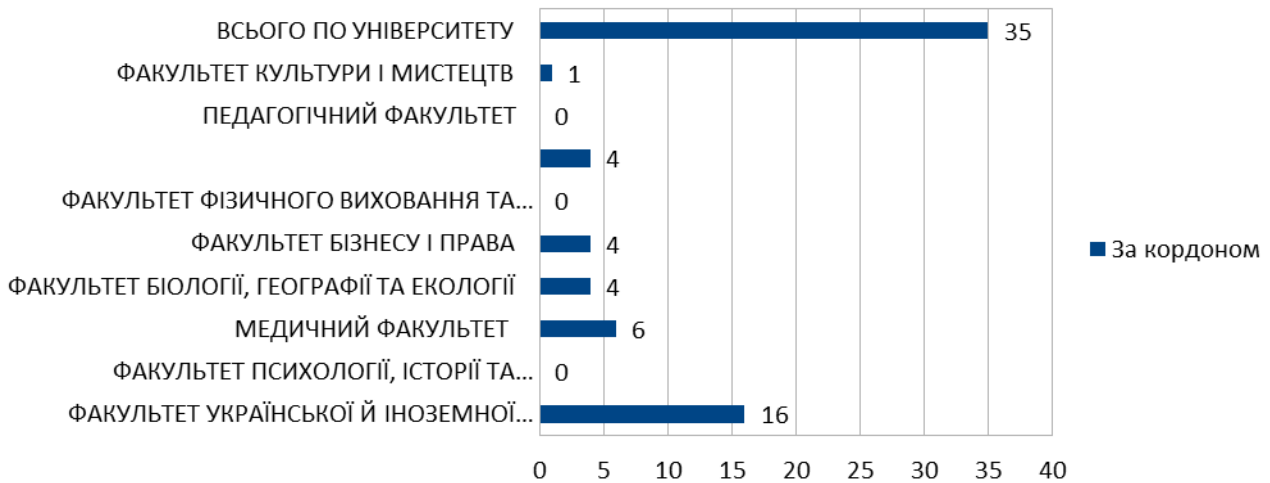
Проживають у гуртожитках ХДУ

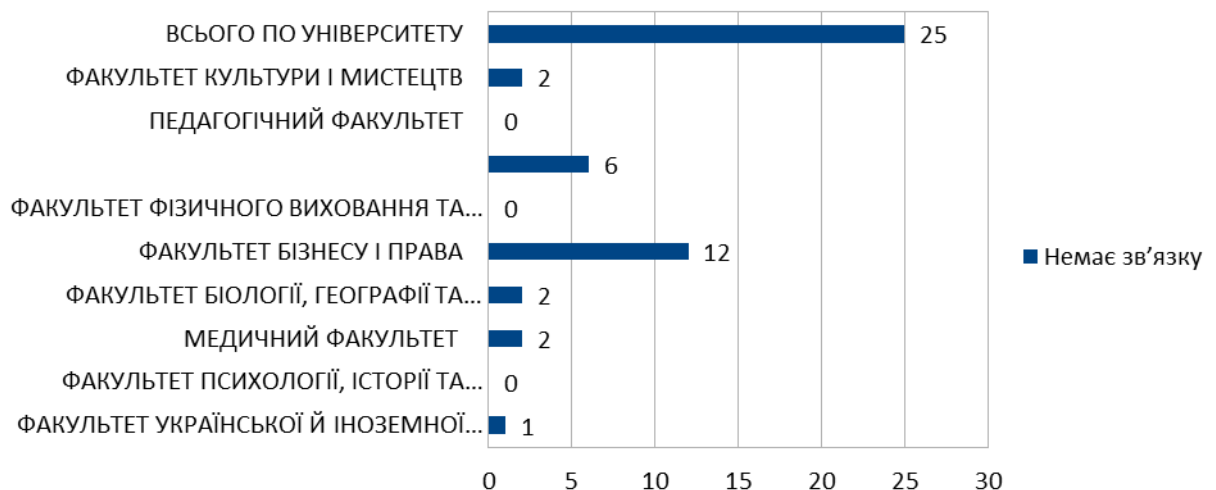
Станом на 08.03.22 року за межами Херсону проживало 564 студенти, що становить 33,2% від загальної, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 146 здобувачі освіти, що становить 25,8% від загальної кількості; медичному — 76 здобувачі, що становить 13,4% від загальної кількості; біології географії та екології—104 здобувачів, що становить 18,4% від загальної кількості; бізнесу і права — 122 здобувачі, що становить 21,6% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 66 здобувачів, що становить 11,7% від загальної кількості; культури і мистецтва — 50 здобувачі, що становить 8,8% від загальної кількості.

Станом на 08.03.22 року за кордоном перебувало 35 здобувачів освіти, що становить 2% від загальної, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 16 здобувачі освіти, що становить 45,7% від загальної кількості; медичному — 6 здобувачі, що становить 17% від загальної кількості; біології географії та екології — 4 здобувачів, що становить 11,4% від загальної кількості; бізнесу і права — 4 здобувачі, що становить 11,4% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 4 здобувачів, що становить 11,4% від загальної кількості; культури і мистецтва — 1 здобувач, що становить 2,6% від загальної кількості.

Станом на 08.03.22 року немає зв'язку із 25 студентами, що становить 1,4% від загальної кількості, в тому числі; української й іноземної філології та журналістики — 1 здобувач освіти, що становить 4% від загальної кількості; медичному — 2 здобувачі, що становить 8% від загальної кількості; біології географії та екології — 2 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; бізнесу і права — 12 здобувачі, що становить 48% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 6 здобувачів, що становить 24% від загальної кількості; культури і мистецтва — 2 здобувач, що становить 8% від загальної кількості.

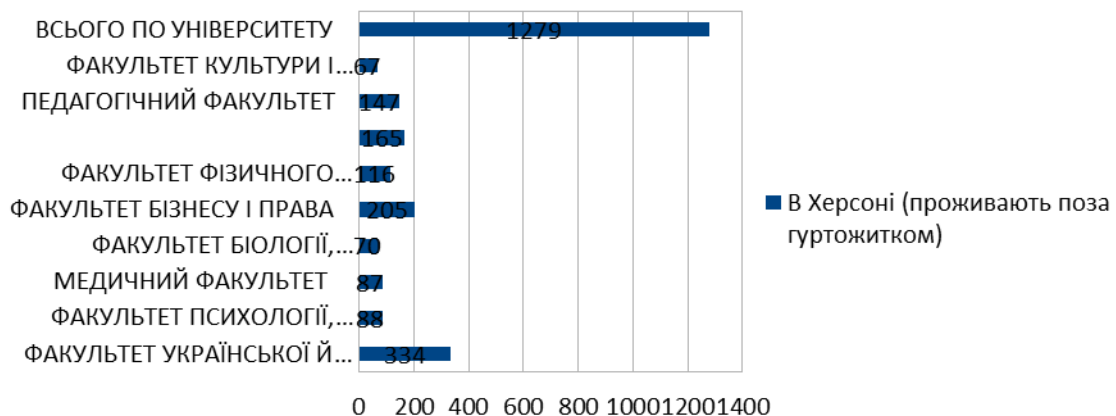

Станом на 08.03.22 року постраждав 1 студент факультету комп'ютерних наук, фізики та математики.

Станом на 01.04.22 року у Херсонському державному університеті навчалось 2668 здобувачів вищої освіти, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 513 здобувачів освіти, що становить 19,2% від загальної кількості; психології історії та соціології — 221 здобувач,

що становить 8,2% від загальної кількості; медичному — 190 здобувачі, що становить 7% від загальної кількості; біології географії та екології — 214 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; бізнесу і права — 404 здобувачі, що становить 15% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 246 здобувачів, що становить 9,2% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 268 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; педагогічний — 451 здобувач, що становить 16,9% від загальної кількості; культури і мистецтва — 161 здобувач, що становить 6% від загальної кількості.

Станом на 01.04.22 року у Херсоні (поза гуртожитками) проживало 1279 студентів, що становить 48% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 334 здобувачів освіти, що становить 26,1% від загальної кількості; психології історії та соціології — 88 здобувач, що становить 6,8% від загальної кількості; медичному — 87 здобувачі, що становить 6,8% від загальної кількості; біології географії та екології — 70 здобувачів, що становить 5,4% від загальної кількості; бізнесу і права — 205 здобувачі, що становить 16% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 116 здобувачів, що становить 9% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 165 здобувачів, що становить 12,9% від загальної кількості; педагогічний — 147 здобувач, що становить 11,5% від загальної кількості; культури і мистецтва — 67 здобувач, що становить 5,2% від загальної кількості.

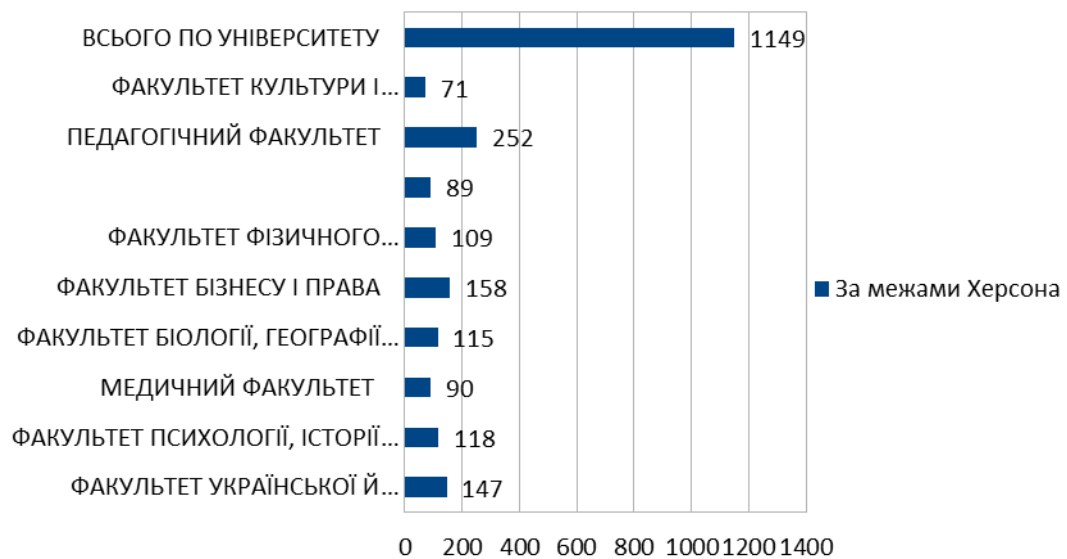

Станом на 01.04.22 року у гуртожитках ХДУ проживало 111 студентів, що становить 4,1% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 8 здобувачів освіти, що становить 7,2% від загальної кількості; психології історії та соціології — 2 здобувачі, що становить 1,8% від загальної кількості; медичному — 2 здобувачі, що становить 1,8% від загальної кількості; біології географії та екології — 15 здобувачів, що становить 13,5% від загальної кількості; бізнесу і права — 13 здобувачі, що становить 11,7% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 18 здобувачів, що становить 16,2% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 8 здобувачів, що становить 7,2% від загальної кількості; педагогічний — 33 здобувач, що становить 29,7% від загальної кількості; культури і мистецтва — 12 здобувач, що становить 10,8% від загальної кількості.

Станом на 01.04.22 року за межами Херсону проживало 1149 студентів, що становить 43% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 147 здобувачів освіти, що становить 12,8% від загальної кількості; психології історії та соціології — 118 здобувачі, що становить 10,2% від загальної кількості; медичному — 90

здобувачі, що становить 7,8% від загальної кількості; біології географії та екології — 115 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; бізнесу і права — 158 здобувачі, що становить 13,8% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 109 здобувачів, що становить 9,4% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 89 здобувачів, що становить 7,7% від загальної кількості; педагогічний — 252 здобувач, що становить 22% від загальної кількості; культури і мистецтва — 71 здобувач, що становить 6,1% від загальної кількості.

Станом на 01.04.22 року за кордоном перебувало 80 студентів, що становить 3% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 24 здобувачів освіти, що становить 30% від загальної кількості; психології історії та соціології — 9 здобувачі, що становить 11,25% від загальної кількості; медичному — 10 здобувачі, що становить 12,5% від загальної кількості; біології географії та екології — 4 здобувачів, що становить 5% від загальної кількості; бізнесу і права — 13 здобувачі, що становить 16,25% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 3 здобувачів, що становить 3,75% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 3 здобувачів, що становить 3,75% від загальної кількості; педагогічний — 8 здобувач, що становить 10%

від загальної кількості; культури і мистецтва — 6 здобувач, що становить 7,5% від загальної кількості.

Станом на 01.04.22 року не має зв'язку із 37 здобувачами освіти, що становить 1,4% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 0 здобувачів освіти, що становить 0% від загальної кількості; психології історії та соціології — 2 здобувачі, що становить 5,4% від загальної кількості; медичному — 2 здобувачі, що становить 5,4% від загальної кількості; біології географії та екології — 6 здобувачів, що становить 16,2% від загальної кількості; бізнесу і права — 15 здобувачі, що становить 40,5% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 1 здобувачів, що становить 2,7% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 3 здобувачів, що становить 8,1% від загальної кількості; педагогічний — 7 здобувач, що становить 18,9% від загальної кількості; культури і мистецтва — 1 здобувач, що становить 2,7% від загальної кількості.

Виходячи з проміжної обробки даних станом на період з 08.03.22 по 01.05.22 року (не включно) ми можемо відмітити такі тенденції в переміщенні студентів ХДУ:

- незначне зменшення кількості студентів, які проживали у Херсоні, приблизно на 1-2 %;
- незначне збільшення студентів, які виїхали із Херсону але залишилися жити у області;
- зростання кількості студентів, які вирішили виїхати за кордон.

Станом на 01.05.22 року у Херсонському державному університеті навчалось 2674 студенти, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 513 здобувачів освіти, що становить 19% від загальної кількості; психології історії та соціології — 228 здобувачі, що становить 8,5% від загальної кількості; медичному — 190 здобувачі, що становить 7%

від загальної кількості; біології географії та екології — 214 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; бізнесу і права — 403 здобувачі, що становить 15% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 246 здобувачів, що становить 9,2% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 268 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; педагогічний — 451 здобувач, що становить 16,9% від загальної кількості; культури і мистецтва — 161 здобувач, що становить 6% від загальної кількості.

Станом на 01.05.22 року в Херсоні (поза гуртожитками) проживало 1065 здобувачів освіти, що становить 39,8% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 268 здобувачів освіти, що становить 25% від загальної кількості; психології історії та соціології — 75 здобувачі, що становить 7% від загальної кількості; медичному — 58 здобувачі, що становить 5,5% від загальної кількості; біології географії та екології — 66 здобувачів, що становить 6,2% від загальної кількості; бізнесу і права — 181 здобувачі, що становить 17% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 86 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 144 здобувачів, що становить 13,5% від загальної кількості; педагогічний — 134 здобувач, що становить 12,6% від загальної кількості; культури і мистецтва — 53 здобувач, що становить 5% від загальної кількості.

Станом на 01.05.22 року у гуртожитках ХДУ проживало 67 здобувачів освіти, що становить 2,5% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 5 здобувачів освіти, що становить 7,4% від загальної кількості; психології історії та соціології — 6 здобувачі, що становить 8,9% від загальної кількості; медичному — 0 здобувачі, що становить 0% від загальної кількості; біології географії та екології — 10 здобувачів, що становить 14,9% від загальної кількості; бізнесу і права — 3

здобувачі, що становить 4,5% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 18 здобувачів, що становить 26,9% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 3 здобувачів, що становить 4,5% від загальної кількості; педагогічний — 16 здобувач, що становить 23,9% від загальної кількості; культури і мистецтва — 6 здобувач, що становить 8,9% від загальної кількості.

Станом на 01.05.22 року за межами Херсону проживало 1195 здобувачів, що становить 44,7% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 168 здобувачів освіти, що становить 14% від загальної кількості; психології історії та соціології — 72 здобувачі, що становить 6% від загальної кількості; медичному — 103 здобувачі, що становить 8,6% від загальної кількості; біології географії та екології — 120 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; бізнесу і права — 169 здобувачі, що становить 14% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 116 здобувачів, що становить 9,7% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 112 здобувачів, що становить 9,3% від загальної кількості; педагогічний — 272 здобувач, що становить 22,8% від загальної кількості; культури і мистецтва — 63 здобувач, що становить 5,3% від загальної кількості.

Станом на 01.05.22 року за кордоном перебував 241 студент, що становить 9% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 72 здобувачів освіти, що становить 29,9% від загальної кількості; психології історії та соціології — 5 здобувачі, що становить 2% від загальної кількості; медичному — 29 здобувачі, що становить 12% від загальної кількості; біології географії та екології — 8 здобувачів, що становить 3,3% від загальної кількості; бізнесу і права — 38 здобувачі, що становить 15,8% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 26 здобувачів, що становить 10,8% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 9 здобувачів, що становить 3,7%

від загальної кількості; педагогічний — 23 здобувач, що становить 9,5% від загальної кількості; культури і мистецтва — 31 здобувач, що становить 12,9% від загальної кількості.

Станом на 01.05.22 року не має зв'язку з 23 здобувачами освіти, що становить 0,9% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 0 здобувачів освіти, що становить 0% від загальної кількості; психології історії та соціології — 0 здобувачі, що становить 0% від загальної кількості; медичному — 0 здобувачі, що становить 0% від загальної кількості; біології географії та екології — 2 здобувачів, що становить 8,7% від загальної кількості; бізнесу і права — 12 здобувачі, що становить 52% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 0 здобувачів, що становить 0% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 0 здобувачів, що становить 0% від загальної кількості; педагогічний — 2 здобувач, що становить 8,7% від загальної кількості; культури і мистецтва — 7 здобувач, що становить 30,4% від загальної кількості.

Станом на 27.05.22 року у Херсонському державному університеті навчалоя 2673 студенти, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 513 здобувачів освіти, що становить 19% від загальної кількості; психології історії та соціології — 227 здобувачі, що становить 8,5% від загальної кількості; медичному — 190 здобувачі, що становить 7% від загальної кількості; біології географії та екології — 214 здобувачів, що становить 8% від загальної кількості; бізнесу і права — 403 здобувачі, що становить 15% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 246 здобувачів, що становить 9,2% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 268 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; педагогічний - 451 здобувач, що становить 16,9% від загальної кількості; культури і мистецтва — 161 здобувач, що становить 6% від загальної кількості.

Станом на 27.05.22 року в Херсоні (поза гуртожитками) проживало 934 здобувачі освіти, що становить 35% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 266 здобувачів освіти, що становить 28,5% від загальної кількості; психології історії та соціології — 84 здобувачі, що становить 9% від загальної кількості; медичному — 56 здобувачі, що становить 6% від загальної кількості; біології географії та екології — 58 здобувачів, що становить 6,2% від загальної кількості; бізнесу і права — 171 здобувачі, що становить 18,3% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 63 здобувачів, що становить 6,7% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 105 здобувачів, що становить 11,2% від загальної кількості; педагогічний — 86 здобувач, що становить 9,2% від загальної кількості; культури і мистецтва — 45 здобувач, що становить 4,8% від загальної кількості.

Станом на 27.05.22 в гуртожитках ХДУ проживало 40 здобувачів освіти, що становить 4,2% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 5 здобувачів освіти, що становить 12,5% від загальної кількості; психології історії та соціології — 1 здобувачі, що становить 2,5% від загальної кількості; медичному — 1 здобувач, що становить 2,5% від загальної кількості; біології географії та екології — 3 здобувачів, що становить 7,5% від загальної кількості; бізнесу і права — 3 здобувачі, що становить 7,5% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 11 здобувачів, що становить 27,5% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 2 здобувачів, що становить 5% від загальної кількості; педагогічний — 8 здобувач, що становить 20% від загальної кількості; культури і мистецтва — 6 здобувач, що становить 15% від загальної кількості.

Станом на 27.05.22 за межами Херсону проживало 1351 здобувачі освіти, що становить 50,5% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 168 здобувачів освіти, що становить

12,4% від загальної кількості; психології історії та соціології — 117 здобувачі, що становить 8,6% від загальної кількості; медичному — 101 здобувачі, що становить 7,5% від загальної кількості; біології географії та екології — 127 здобувачів, що становить 9,4% від загальної кількості; бізнесу і права — 187 здобувачі, що становить 13,8% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 137 здобувачів, що становить 8,3% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 135 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; педагогічний — 311 здобувач, що становить 23% від загальної кількості; культури і мистецтва — 68 здобувач, що становить 5% від загальної кількості.

Станом на 27.05.22 року за кордоном проживало 327 студентів, що становить 12,3% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 74 здобувачів освіти, що становить 22,6% від загальної кількості; психології історії та соціології — 28 здобувачі, що становить 8,6% від загальної кількості; медичному — 31 здобувачі, що становить 9,5% від загальної кількості; біології географії та екології — 14 здобувачів, що становить 4,3% від загальної кількості; бізнесу і права — 41 здобувачі, що становить 12,5% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 39 здобувачів, що становить 16,5% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 24 здобувачів, що становить 7,3% від загальної кількості; педагогічний — 43 здобувач, що становить 13% від загальної кількості; культури і мистецтва — 33 здобувач, що становить 13,9% від загальної кількості.

Станом на 27.05.22 немає зв'язку з 9 студентами.

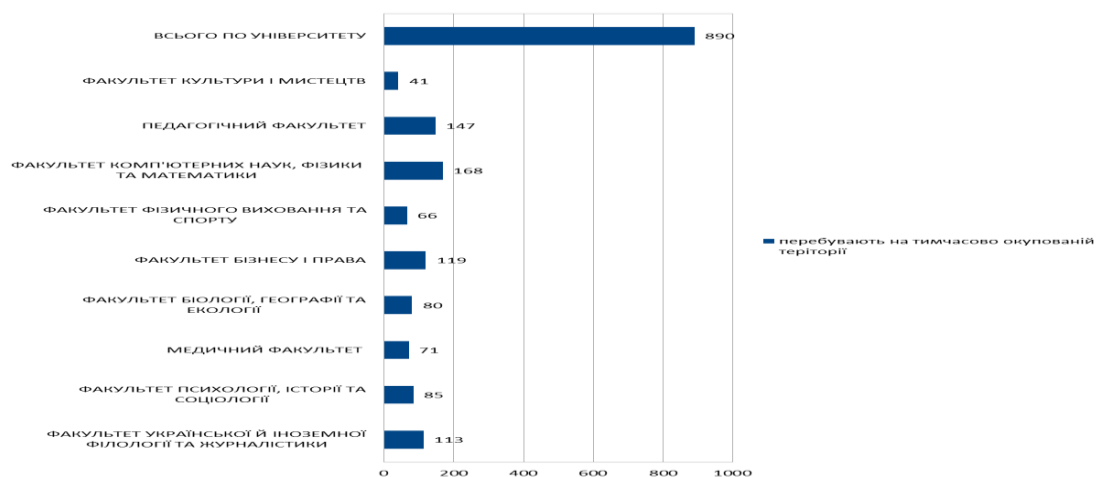
На період з 01.05.22 року по 27.05.22 року ми можемо помітити такі зміни у соціальному становищі студентів:

- кількість студентів, які залишилися жити у Херсоні знизилася майже на 5% відсотків, що може свідчити про стрімке погіршення умов життя на той період часу;

- кількість студентів які виїхали з Херсону, але залишилися жити на підконтрольній території, тобто набули статус внутрішньо переміщеної особи навпаки виросла майже на 6%;
- кількість студентів, які виїхали за кордон, набувши при цьому статус біженців збільшилася майже на 4%.

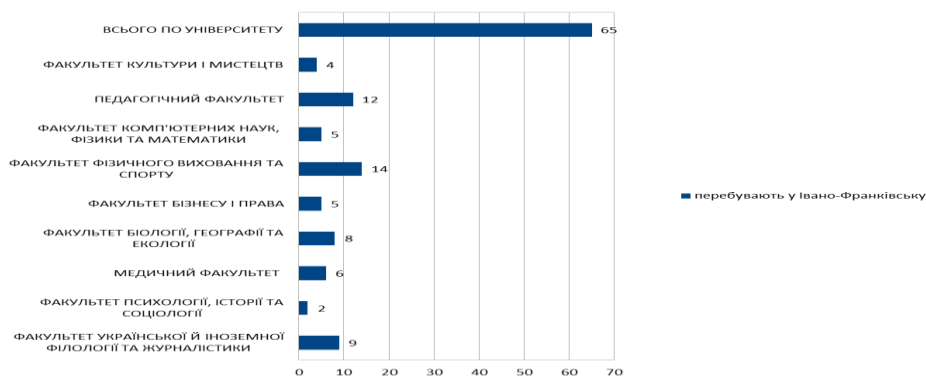
Станом на 15.08.22 року в Херсонському державному університеті навчалось 2640 здобувачів освіти, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 437 здобувачів освіти, що становить 16,5% від загальної кількості; психології історії та соціології — 235 здобувачі, що становить 8,9% від загальної кількості; медичному — 207 здобувачі, що становить 7,84% від загальної кількості; біології географії та екології — 234 здобувачів, що становить 8,9% від загальної кількості; бізнесу і права — 375 здобувачі, що становить 14,2% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 264 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 326 здобувачів, що становить 12,3% від загальної кількості; педагогічний — 424 здобувач, що становить 16% від загальної кількості; культури і мистецтва — 138 здобувач, що становить 5,2% від загальної кількості.

Станом на 15.08.22 року на тимчасово окупованих територіях перебувало 890 здобувачів освіти, що становить 33,75% від загальної кількості, в тому числі української й іноземної філології та журналістики — 113 здобувачів освіти, що становить 12,7% від загальної кількості; психології історії та соціології — 85 здобувачі, що становить 9,5% від загальної кількості; медичному — 71 здобувачі, що становить 7,8% від загальної

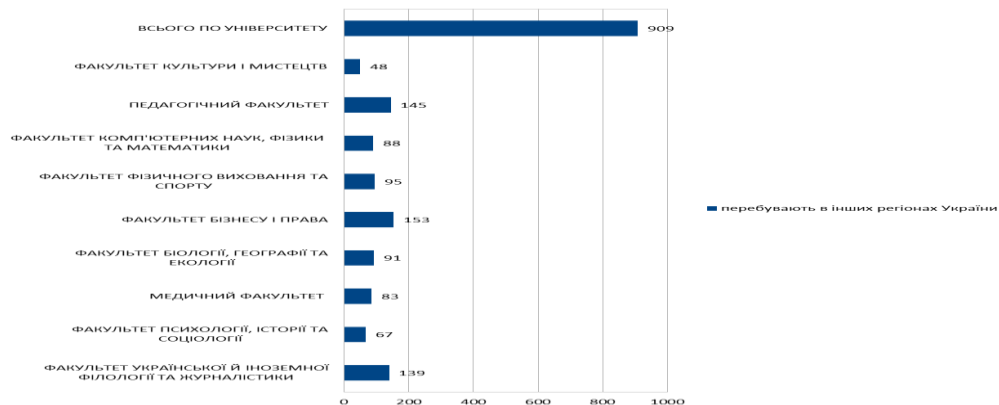
кількості; біології географії та екології — 80 здобувачів, що становить 9% від загальної кількості; бізнесу і права — 119 здобувачі, що становить 13,4% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 66 здобувачів, що становить 7,4% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 168 здобувачів, що становить 18,9% від загальної кількості; педагогічний — 147 здобувач, що становить 16,5% від загальної кількості; культури і мистецтва — 41 здобувач, що становить 4,6% від загальної кількості.

Станом на 15.08.22 року у Івано-Франківську перебувало 65 здобувачів освіти, що становить 2,5% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 9 здобувачів освіти, що становить 14,5% від загальної кількості; психології історії та соціології — 2 здобувачі, що становить 3% від загальної кількості; медичному — 6 здобувачі, що становить 9,2% від загальної кількості; біології географії та екології — 8 здобувачів, що становить 12,3% від загальної кількості; бізнесу і права — 5 здобувачі, що становить 7,8% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 14 здобувачів, що становить 21,5% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 5 здобувачів, що становить 7,8% від загальної кількості; педагогічний — 12 здобувач, що становить 18,5% від загальної кількості; культури і мистецтва — 4 здобувач, що становить 6,2% від загальної кількості.

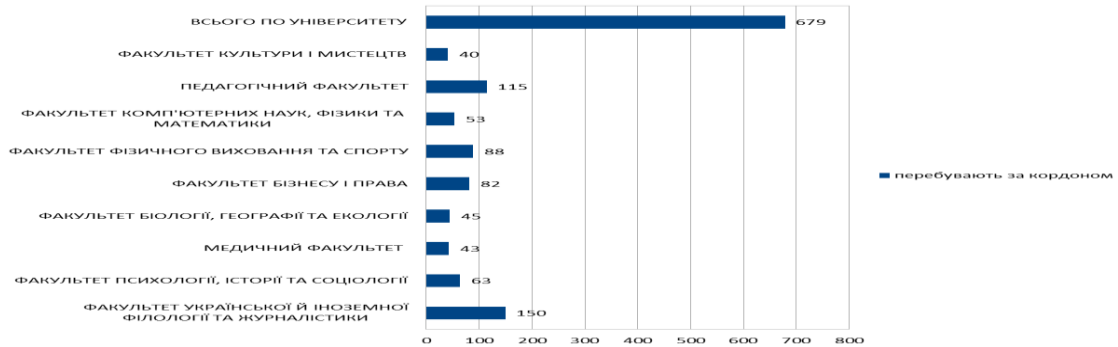
Станом на 15.08.22 року у інших регіонах України перебувало 909

здобувачів освіти, що становить 34% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 139 здобувачів освіти, що становить 15,3% від загальної кількості; психології історії та соціології — 67 здобувачі, що становить 7,4% від загальної кількості; медичному — 83 здобувачі, що становить 9,1% від загальної кількості; біології географії та екології — 91 здобувачів, що становить 10% від загальної кількості; бізнесу і права — 153 здобувачі, що становить 16,8% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 95 здобувачів, що становить 10,5% від загальної кількості; комп'ютерних наук, фізики та математики — 88 здобувачів, що становить 9,7% від загальної кількості; педагогічний — 145 здобувач, що становить 16% від загальної кількості; культури і мистецтва — 48 здобувач, що становить 5,3% від загальної кількості.

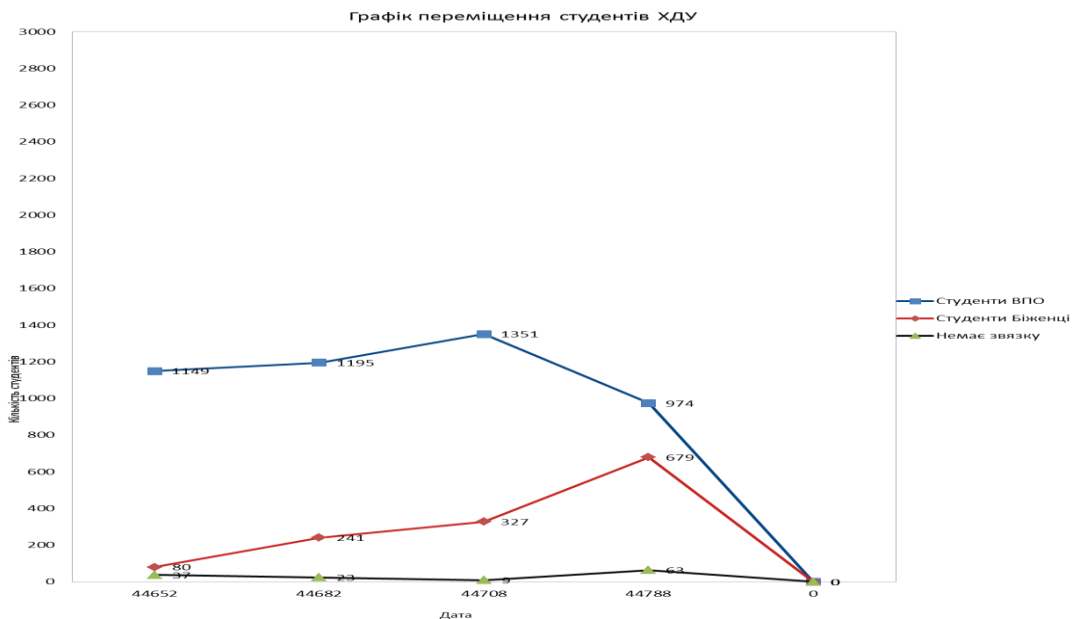

Станом на 15.08.22 за кордоном перебувало 679 здобувачів освіти, що становить 25,7% від загальної кількості, в тому числі: української й іноземної філології та журналістики — 150 здобувачів освіти, що становить 22% від загальної кількості; психології історії та соціології — 63 здобувачі, що становить 9,3% від загальної кількості; медичному — 43 здобувачі, що становить 6,3% від загальної кількості; біології географії та екології — 45 здобувачів, що становить 6,6% від загальної кількості; бізнесу і права — 82 здобувачі, що становить 12% від загальної кількості; фізичного виховання та спорту — 88 здобувачів, що становить 13% від загальної кількості;

комп'ютерних наук, фізики та математики — 53 здобувачів, що становить 7,8% від загальної кількості; педагогічний — 115 здобувач, що становить 17% від загальної кількості; культури і мистецтва — 40 здобувач, що становить 5,9% від загальної кількості.

Судячи з даних, які ми дослідили за подані періоди, можемо впевнено сказати, що з самого початку студенти почали активно переміщуватись з тимчасово окупованого Херсона на підконтрольні території. З кожним місяцем кількість студентів, які внутрішньо перемістилися до інших областей або у іншу країну, стрімко зростала. На початкових періодах на декілька відсотків за місяць.

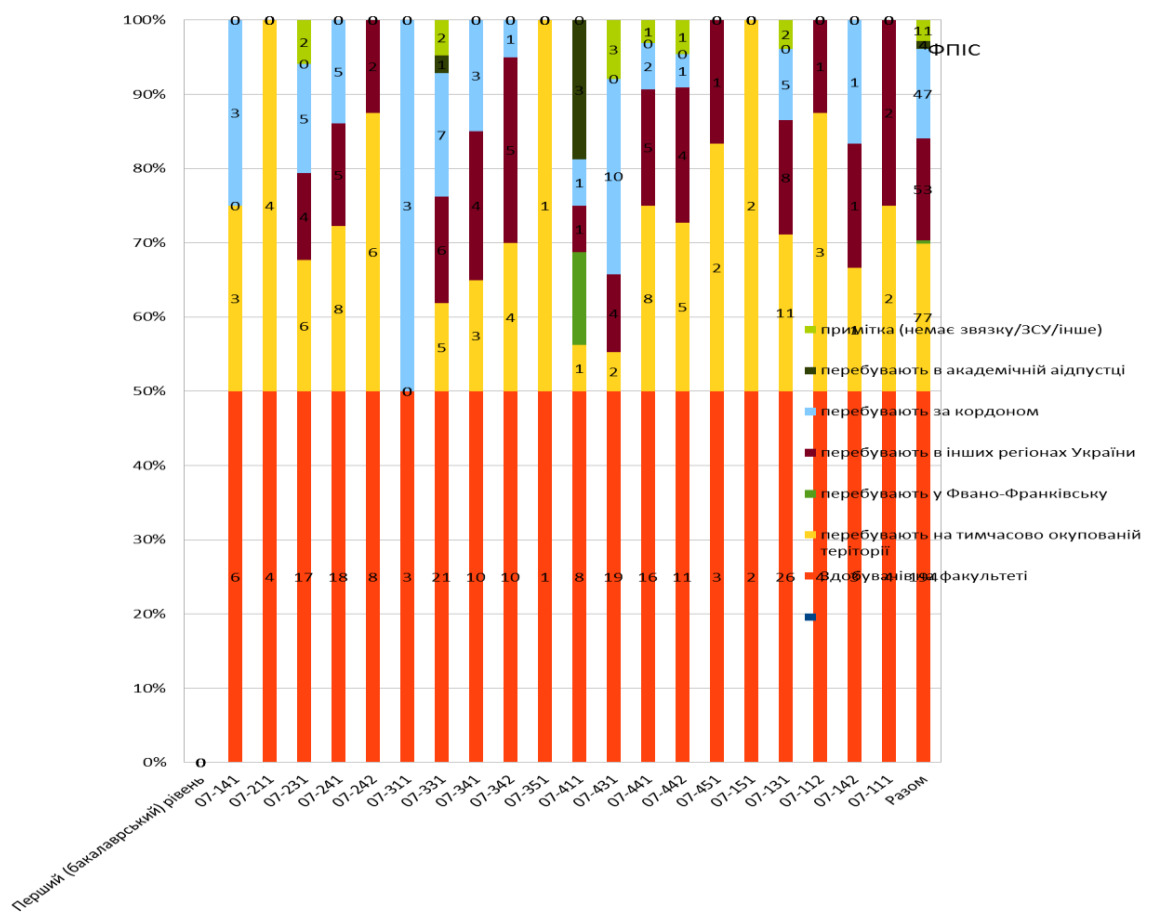
Аналізуючи дані в період 01.04.2022 року по 15.08.2022 ми можемо

помітити, що кількість студентів, які проживали у Херсоні знизилася з 53% до 33%. З а цей же період кількість здобувачів освіти, які проживали на підконтрольних територіях знизилась з 43% до 34%.

Причиною такої зміни стало збільшення кількості студентів, які виїхали за кордон на 22,7% від загальної кількості. Також 33,7% від загальної кількості здобувачів освіти залишилось на тимчасово окупованих територіях.

Аналізуючи дані, станом на 15.08.2022 року ми бачимо, що 974 здобувачі освіти перебувають на території України, але перемістилися і внаслідок цього отримали статус ВПО. З числа студентів - ВПО 65 проживає у Івано-Франківську. На тимчасово окупованих територіях знаходиться 890 студентів, з яких більшу частину складають студенти факультету комп'ютерних наук, фізики та математики і педагогічного факультету.

На разі за кордон виїхало 679 студенті, набувши при цьому статус біженців. Найбільша кількість студентів — біженців з факультетів української й іноземної філології та журналістики.

2.2 Показники змін статусів переміщених здобувачів за результатами аналізу, наданих документів для забезпечення соціальної підтримки

У період 01.04.2022 року по 15.08.2022 року за обробленими даними 20% студентів ХДУ змінили свій статус, тобто стали внутрішньо переміщеними особами. За цей же період майже 23% студентів отримали статус Переселенця, тобто виїхали за кордон.

Починаючи з 2014 року, внутрішньо переміщені особи постійно стикалися з безліччю проблем, серед яких можна визначити обмеження в виборчому праві, проблеми з житлом, неможливість відкрити рахунки в банківських установах або отримати кредит, негативне ставлення до таких осіб з боку роботодавців та мешканців неокупованих територій та ін. Студенти, які набули статус внутрішньо переміщеної особи або переселенця з 24.02.2022 року стикнулися майже з такими самими проблемами. Але вони мають право на соціальні виплати за статусами ВПО або переселенця, на гуманітарну допомогу, та на тимчасове житло за нагальної потреби.

Дивлячись на “Малюнок 1” ми можемо сказати що за вказані періоди, а саме з 01.04.2022 по 15.08.2022 року кількість студентів зі статусом ВПО зменшилася від максимального значення 1351 особа до мінімального 974. А от кількість здобувачів зі статусом “біженець” навпаки поступово збільшувалась від мінімальних 80 людей до максимальних 679. Отже ми можемо сказати, що студенти все більше обирають виїзд за кордон та отримання статусу біженця, хоча все одно здобувачів які залишилися в Україні набагато більше.

Також згідно даних ми спостерігаємо, що значна кількість студентів ХДУ перебуває на тимчасово окупованих територіях. З числа таких студентів найбільший відсоток з факультету комп'ютерних наук, фізики та математики, педагогічного та факультету бізнесу і права.

2.3 Показники змін соціальних статусів за результатами аналізу розпорядчих документів ХДУ

Виходячи з проаналізованих даних ми можемо сказати, що 528 студентів Херсонського державного університету отримали статус внутрішньо переміщеної особи і 607 студентів отримали статус переселенця тобто виїхали за кордон.

ВИСНОВОК

У результаті дослідження та обробки інформації про переміщення здобувачів освіти Херсонського державного університету можемо спостерігати таку тенденцію.

За період повномасштабного вторгнення на територію України та окупації деяких областей країни значна кількість студентів ХДУ набула статус внутрішньо переміщеної особи або переселенця. Велика кількість студентів на протязі цього періоду переміщувалась по підконтрольній території країни або виїхала за кордон. Незначна кількість здобувачів освіти залишилась на тимчасово окупованих територіях і не має можливості виїхати на підконтрольну частину країни. У зв'язку з цим вони стикнулися зі значною кількістю проблем в освітньому процесі а саме:

- відсутність стабільного інтернету;
- відсутність зв'язку з підконтрольними територіями;
- відсутність електропостачання.

Студенти із числа внутрішньо переміщених осіб зіткнулися з такою проблемою, як відсутність постійного наявного житла, що перешкоджало освітньому процесу. Також негативний вплив мала відсутність стабільного електропостачання на території країни.

Ці проблеми зумовлені тим фактом, що зміна соціального статусу студентів ХДУ сталася за вимушених обставин, що саме по собі є великою проблемою, яка на даний час не є досконало вивченою. Тому, дуже важливим завданням є подальше вивчення проблем соціальної мобільності у період війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваліско Н.В., Хоронжий А.Г. Регіональна трудова мобільність / Н.В. Коваліско, А.Г. Хоронжий. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 165 с.
2. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество / П.А. Сорокин; [пер. с англ.]; общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонова. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
3. Sorokin P.A. Social and Cultural Mobility / P.A. Sorokin. – 1959. – P.38-46.
4. Goldthorpe J.H. Introduction: Social Mobility and Social Interests / J.H. Goldthorpe // Social Mobility and Class Structure in Modern Britain. – 2nd ed. – Oxford: Clarendon press, 1987. – P. 1-37.
5. Сорокин П.А. Социальная мобильность / П.А. Сорокин [пер. с англ.]; общ.ред. В.В. Сапова. – М.: Academia, 2005. – 588 с.
6. Ganzboom Harry B.G., Treiman D.J., Ultee W.C. Comparative Intergenerational Stratification Research: Three Generations and Beyond / Harry B.G Ganzboom, D.J. Treiman, W.C. Ultee // Annual Reviews of Sociology. 1991. №17. P. 277-302.
7. Lipset S.M., Bendix R. Social Mobility in Industrial Society / S.M. Lipset, R. Bendix. Berkeley: University California Press, 1959.
8. Подвижность структуры. Современные процессы социальной мобильности [С.А. Макеев, И.М. Прибыткова, Е.В. Симончук и др.]. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1999. – 204 с.
9. Межгенерационная трудовая мобильность / [Отв.ред. В.И.Тарасенко, В.Ф.Черноволенко, С.А.Махеев, А.И.Вишняк и др.] // АН УССР, Ин-т философии. – К.: Наукова думка, 1988. – 318 с.
10. Featherman D.L., Hauser R.M. Prestige or socioeconomic scales in the study of occupational achievement / D.L. Featherman, R.M. Hauser // Sociological Methods of Research. – 1976. – №4. – P. 403-422.
11. <https://zkol.org.ua/?p=6154>

12. Pareto V. Trattate de Sodologia Generali. Vol. II. Milano, 1964. P.676.
13. <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/Соціологічний-аналіз-процесів-соціальної-мобільності.pdf>
14. Коваліско Н.В. Залежність демографічної ситуації в Україні від міграційних процесів. // Вісник Львівського державного університету. Україна на шляху до ринку. Випуск 28. - Львів:ЛДУ, 1998. - С.62 — 65.
15. <http://referat-ok.com.ua/work/socialna-mobilnist-ta-dinamika/>
16. <http://politics.ellib.org.ua/pages-2982.html>
17. <https://buklib.net/books/24091/>
18. <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/9914/>
19. <https://citaty.info/series/doktor-haus-house-md>
20. <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
21. <https://nssu.gov.ua/vpo>

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Машкаринець Іван Пилипович,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичного поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

05.09.2019
(дата)

(підпис)

Іван Машкаринець
(ім'я, прізвище)